Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») ОРГАН ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОЙ АССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ШОАТТА, 11 октябрь, 1975 шу. • № 122 (5193). • Мах 2 кап.

ХЬИНАРЕЧА КЪАХЬЕГАМЦА НАКЪАГIОРГДА ВАЙ СИЙЛАХЬ-БОККХАЧА ОКТЯБРА 58 ШУ ДИЗАРА!

ИШТА ЛАЬРХIАД «ЭЛЕКТРОПРИБОР» ЗАВОДЕИ ПРОИЗВОДСТВЕННО-ТОВАРНИ КОНТОРАИ КОЛЛЕКТИВАША

«Грознефть» объединене производственно-товарни контора ремонтно-механически цеха помещене чу бархIлагIча октябре митинг хилар гаргакхоачаш латтача Сийлахь-боккхача Октябра 58 шу дизара хетаяь. Хьинареча къахьегамца белгалдаккха лаьрхIар из предприяте болхлоша, гIулакхерча наха, инженерно-технически болхлоша.

Митинг хьайкхийлар ПТК партийни комитета секретара А. З. Кацевмана. Контора управляюще А. Н. Пасечника гулбеннарашка хоам бир нийс бетта коллективо хьыйгача кьих хьахиннарий хьакъехьа а пятилеткан карарча шереи заданеши деккхараши тешшаме тIехкхоачашдар духьа тIакхачанза яргйоаца рубежаш белгалъ хилларах а.

ШоллагIча цеха оператора К. А. Храмовас шоай коллектива цIерагIа хьакхайкадир, технологаша шоай декхарашка цIаьккха хьежачул тIехьагIа Сийлахь-боккхача Октябра 58 шу диза бисача цхьан бетта паччахьалкхен дикала Знак тIалатта ши миллион совгIча сома маьха продукци арахеца лаьрхIа хилар. Из ди хьатIакхоачаш пхе шера задани чакхйоаккхаргьа шоллагIча цехо.

«10 бетта укх шерарча планал совгIа 65 эзар тонн бензини 350 эзар тонн дизельни доагори лургда коллективо. Цеха беррига болхлой ворхIлагIча ноябре цаI санна арабаргба цIея сийна лаьцача къахьегама вахте.

Дог ураэтта дувцар управлене автоматически система инженера О. Ф. Пономаревас. Цо дош делар ший коллективо 24 сентябре эксплуатаце дIайийца электронно-вычислительни машин 7 ноябрь хьатIакхачале ше ма-ярра караерзаергхиларахи бензин кийчдара рецептура тоаяра чотах бетта 50 эзар сом кходергхиларахь.

ЦхьоалагIча цеха слесара Э. А. Орешкина ший новкъостий цIерагIа дош делар, коллективо цхьан бетта планал совгIа дика цIенлаь, эзар тонн мехкдаьтта чакхдаккха дIадохьийтаргхиларах. «Чакхдаккха дохьийтаргдац дика кийчдаь мехкдаьтта мара» яхаш девиз а йолаш къахьегарда операторашa.

Шоай йолаш йолча торопий анализ яро ПТК технологашка йиш хилийтар Сийлахь-боккхача Октябра 58 шу дизара сийна доккхагIдола социалистически декхараш тIаэца. Цар тIара цхьайола пункташ ераш я:

Лакхаактанови бензинаш хьадара пхе шера программа 7 ноябрь хьатIаотташ кхоачашъе.

Хьинареча къахьегама бутт чакхбалалехьа 5 миллион сомал кIезигагIча маьха йоаца продукци паччахьалкхен дикала Знак йолаш арахеца.

Цу юкъа планал совгIа массехк эзар сома маьха продукцена реализаци е.

Бетта заданел совгIа мехкдаьтта чакхдоахараштa эзар тонн дика кийчдаь мехкадаьтта дала.

ХIамай кхомбари хьурматдари духьа лоаттабу къовсам чIоагIбе. Довш дола мехкдаьттеи цуи продукташи пхи процент, дIаухийта Iын электроэнергии 2,5, доагор кхо процент кIезигде.

Эксплуатаце хьайица ЭВМ бутт чакхбалалехьа караерзае а бензин кийчдара рецептура тоаяра чотах продукци хьаяргa бода мах цу юкъа лохбе а.

Заводской райони предприяти территории тоаяра чакхъяха оттаяь еррига мероприятеш кхоачашъе.

Цу дийнахьа, бархIлагIча октябре, Сийлахь-боккхача Октябра 58 шу дизара хетаяь митинг хилар «Электроприбор» яхача грозненски заводе. Къамьлаш даьча болхлошеи инженераша - приборостроителашеи коллектив чIоагIа тIахьийхар Сийлахь-боккхача Октябра 58 шу дизара хетаьча къахьегама вахтера ший производственни гIулакхаш кхы а хьинарегIа леладара.

— Хьинареча къахьегама'Iер бутт, — аьлар пхелагIча цеха бригадира Н. А. Пригорнева, — Коммунистически парте XXV съезда еча кийчон этапех цаI а хинна дIаоттa беза.

— Тха бригадо, — йоахар цо дIахо, — декхар тIаэц октябрьски программа хапал ши ди хьалха кхоачашъе. Цул совгIа, 500 сома экономически эффект а йолаш цхьа рационализаторски предложени юкъеяхьа а ЭР-620КЗ яхача электрографически машина керттерча приводеи проявка приводеи редуктораш паччахьалкхен дикала Знак яккха аттестацена кийчъе а.

Керттерча конструктора отдела цеховой партийни организаце секретара Я. Ф. Колантаевс хьакхайкадир, цуи коллективо дикала хьалхарча категоре аттестацена шарякови ручкаш, фотоурсаш, электросшивателаш кийчъергхилар. Сийлахь-боккхача Октябра 58 шу дуза ди хьатIакхоачаш паччахьалкхен дикала Знак яккха иштта кийчъергьа ЭР-620КЗ яхача машина технологически документаци а. Ераш я электроприборовцаша октябрь бетта тIайийцача декхарий керттера пункташ:

Производства объема итт бетта план 29 октябре кхоачашъе. Сийлахь-боккхача Октябра 58 шу дуза ди хьатIакхоачаш 280 эзар сома маьха продукци планал совгIа арахеца.

Кийчача продукцена реализаци яра итт бетта задани 28 октябре кхоачашъе, планал совгIа 162 эзар сома маьха изделешта реализаци е.

Къахьегама ресурсех пайда дикагIа эцара, прогрессивни технологи юкъеяхьара, толашагIа йола опыт дIайоаржаяра чотах къахьегама овсарле планагIа лаьрхIачул 1,2 процент дукхагIа лакхъе.

7 ноябрь хьатIакхачалехьа заводо арахецача продукце керттерча тайпашта дикала хьалхарча категорена аттестаци е. Из ди хьатIакхачалехьа ЭР-620КЗ яхача аппарата паччахьалкхен дикала Знак ялара технически документаци кийчъяь яккха.

Шина а коллективо декхар тIайийцад технически прогресс сихъе, толашагIа йола технологи юкъехкахьа, тIехдика яр мара продукци ара ца хеца, из хьаярга бода мах лохбе, къахьегама овсарле лакхъе.

ЮРТАШКАРЧА КЪАХЬЕГАМХОЙ ДЕЗА ДИ

Кхоана, 12 октябре вай мехкарча берригача наха дезду юрта боахама болхлой Ерригсоюзни ди. Из вай белгалдоаккх къахьегамеи политически хьинар айденна дерригача советски халкъо КПСС XXV-гIча съезда даха ма-доаггIара накъадахар духьа шерра йоаржаьча социалистически яхье иерда толамаш доахаш ударни вахта дIахьоча хана.

Тахан, деза ди белгалдоаккхаш вай доких ду партеи правительстваи хадданза йоакхо яр бахьан долаш шерагара шерага дегIаухача социалистически юрта боахамах. ХIанзара колхозаши совхозаши тара яц хьалха хиннарашта. Уж чIоагIъеннай боахамий экономика лакхъяларца, техникаца, удобренешца, кхы мел эшача хIаманца Iалашъярца. ХIанз вай республика боахамий доалахьа 7139 трактор, 1189 ялат чуэца комбайн, 3020 мухь дIа-юха кхухьа автомобиль я.

Укх тIеххьарча шерашка республике боржха болх баьб боахамашта специализаци еш. ХIанз вайцига 47 колхози 83 совхози я. Цар доалахьа да 470 эзар гектар оахам ду паьтта. ДукхагIа хиннад хий дулла лаьтта. ХIанз 120 эзар гектар совгIа да из. ХIара шера дукхагIа капитальни вложенеш дIайохийт юрта боахама. Духхьал укх шера 52 миллион сомал дукхагIа паччахьалкхен капитальни вложенеш дIаяхийтай республика юрта боахам дегIабоалабара гIулакха. Массанахьа юкъеккувл прогрессивни промышленни метод. ХIанз юрта хьахиннай мастер-наладчик, машинашца божа бетта мастор, жа Iу-механизатор, хий тохача установкай машинист яхари кхьяраши сенна йола говзалаш.

ХIара шу массаза дала эргадьинна хувцалу республика юртийн станицайн сибат. Хьахиннай хоза лостам бола поселкаш, дика цIенош, берий бешамаш, яслеш, керда школаш, тикаш, больницеш, бакача наха эша гIулакхаш ду цIенош. Колхозхойн совхозий болхлойн цIеношка хIанз го йиш я дикагIа йола мебель, телевизораш, радиоприемникаш, дукхачар шоай доалахьа автомашинеши мотоциклаши я. Дукхача юрташка хий доаладаьд, газ чуйиллай, канализаци яьй.

Колхозийи совхозийи материально - техническа база лакхъялар бахьан долаш нийслагIча пятилетка шерашка юртбоахама продукци дукхагIа яккха вIаштIехьадаьннад. 1974 шера 266,9 миллион сома продукци яьккхар, - вешта аьлча, бархIлагIча пятилетка хIара шера яьккхачул 36 миллион сома дукхагIа! Хьалха дIадахача шерашкарчул дукхагIа йоаккх шура, дулх, кхыйола продукташ.

Хоьш ма-хиллара, нийслагIча пятилетка укх тIеххьарча шера вай республика юрта боахама къахьегамхоша къовсам лоаттабу 160 эзар тонн ялат, 180 эзар тонн шекара свекла, 123 эзар тонн баьцадаараш, 96 эзар тонн комсаш, 49 эзар тонн сом, 35,5 эзар тонн дулх, 83 эзар тонн шура, 75 миллион фуъ, 3950 тонн тха паччахьалкхенга дохкара тIехьа.

Цхьабакъда, республика цхьайолча районашка хьоттама хьалаш аьттув боацаш хилар бахьан долаш вIаштIехьадаланзар махетта юртбоахама культураш хьувкъае. Йокъал оттаро новкъарло йир ялат, доакъар, дулх, шура яккхара планаш кхоачашъе. ХIаьта а вай республике во хьийкъяц хьажкIаш, дуга, шекара свекла, коартол, тхьамка, кхыйола культураш.

Даькенна хьалхашкара шоай бехктокхам дика кхетабеш хьинаре къахьийгар дукхача механизатораша, хьайбаш леладераша, хьажкIаши дуген кхедеча звеноощцарча болхлоша. ХьажкIаш дика хьувкъаярца белгальяьннай Грозненски района «Атагинский» совхозера Гайтамиров Ширване, Ачхой - Мартановски района «Лермонтовский» совхозера Матаев Берсий, Шалински района XX-гIа партсъезда цIерагIча колхоза Ломалиев Iаьлий, Грозненски района Ленина цIерагIча колхозера Маковеев Петра, иштта кхы дукхачар звенош. Царех хIаране шоай участка цхьан гектара тIара 40—45 центнер фуалъяька хьажкIаш чуйицай юкъера лаьрхIача. ХIара гектара тIара 35 центнер фуалъяьха хьажкIаш чуенай Наурски района «Красное Знамя» колхозерча звеньевойша - механизатораша Бородин Петрей Витергаев Доккаси. Планаши социалистически декхараши кхоачашде дагахь хIанз хьажкIаш чуэцаш ба Назрановски района «40 лет Октября» совхозера звеньевойш механизатораш Даурбеков Яхья, Гелисханов Юсуп, Кодзоев Бахьаудин, «Назрановский» совхозера Кодзоев Хож-Ахьмад, Мальсагов Iийса, «Экажевский» совхозера Евлоев Хьажбикар, Сапралиев Мухьмад, кхыбараш.

Хьайбаш лепадераштa юкъе яьржача социалистически яхье дика толамаш даьхад Ачхой-Мартановски района ферма болхлоша. ХIаьта деяркашта юкъерча яхье массарел тIех хьоккхамаш да Назрановски района «40 лет Октября» совхоза доярка къонача коммуниста, СССР Лакхехьарча Совета депутата Даурбекова Зинай. ДIабахача нийс бетта ший групперча хIара Iаттагара 4000 килограммага дIакхоаччаш шура яьккхай цо. Юрта боахама болхлой дезача денна доккхий толамаш дахарца наькъаенай «Ингушский» совхоза толашагIа йола доярка Ленина орден лелаер Картоева 'Аня. Ший групперча доахангара шура яккхара пхе шера план хьоггехьа кхоачаш а яь, хIанз иттлагIча пятилеткa чотах къахьегаш я из.

Жа леладераштa юкъе дикагIа къахьегарца белалваьннав Надтеречни района «Минеральный» совхоза воккхагIа вола жа Iу Шоипов Товсолта. ХIара бIаь жийна тIехьа 155 Iаьхар кхебаьб цун бригада коллективо. ХIаьта фуна лаьрхIа жа леладеча «Шелковский» совхоза воккхагIа волча жа Iун, Социалистически Къахьегама Турпалхочун Эсмухамбетов Наурде бригадо пхи бутт хьалха кховчашъяьй пхе шера план. ПланагIа 3089 хиннача 4792 Iаьхар хьалкхебаьб, хIаьта тха 50 центнер дукхагIа даьккхад.

КарагIдийнна толамаш чIоагIдеш дIахо къахьега лерхI республика юрта боахама болхлоша. Цу гIулакха хIанззе а дика сарцагIбаьнна хьатIахулача шера йоаггIача бесса кийчо еш ба уж. Колхозхоштеи совхозий болхлоштеи хIанз хьалхашка латта саготагIа дола декхараш да хургболча хьувкъама тешшаме лард йоллар, хьайбаш дизаи дарстаи долаш Iангара дахара эша кхоачам вIаштIехьабаккхар.

ХIанз республика ахархошеи хьайбаш леладерашеи шоай беррига низ тIабахийтаб гуйран кхашкара балла макулла сихагIа чакхдахаран, паччахьалкхенга юртбоахама продукци йохкара планаш а социалистически декхараш а сийленца кхоачашдаран, керда къахьегама толамаш дахарца КПСС XXV-гIча съезда накъабаха…

ДАЙ-МЕХКА IИЛМАН ДЕГАОНДО

СССР IИЛМАЙ АКАДЕМЕ 250 ШУ ДИЗАРА ЮБИЛЕЙНА ХЕТАЯЬ ТОРЖЕСТВЕННИ ЗАСЕДАНИ

Новкъоста Л. И. БРЕЖНЕВА къамаьл

Деза новкъостий!

Доаззол дехьара хьамсара хьаьший!

Вай мехка Iилмай Академе 250 шу дизад. Дерригача советски халкъо къамац культура доккха цIей санна, советски Iилмана карагIдаьннарашка дерригa халкъ хьажар санна белгалйоаккх из юбилей.

Дерригача халкъа лоархIамера событи санна тIаэц вайцига Iилмай Академе юбилей, цкъа-дале, просвещении Iилмеи вай мехка массаза а чIоагIа лоархIаши дукхадезаши доландаь. ШозлагIа-дале, экономикеи обществои дегIакхувлара даькъе социализме санна — коммунизм хьалъеш латтача хана дукхагIа а, — аз-м аргдар, хоадам беча хьал тIа хIанзалца цхьаь цхьан общественни строе Iилма ца хиннадаь. Технико - экономически социальни Iилма хадданза дегIакхувлаш, халкъа духовни культуреи цуи хьал-тороя лакхъеш бола хьаст — иштта хIама я вайна тахан Iилма.

Цудухьа чIоагIа салоIам а хулаш кхоачашду аз вай юбиляр — СССР Iилмай Академи, цуи Iилмахой, Советски Союза беррига Iилман болхлой дег тIара даькъала бувца аьнна вай парте Централни Комитето, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, Советски правительства сайна тIадилла гIулакх.

Iилмай Академи курра хьежа йиш йолаш я ший историе ши бIаьи ах бIаьи шерага. Цо хьабенаб атта боаца, цхьабакъда белгала сийлахьа боля никъ. Къиза паччахьа Iаьдал долча, мохк бIаьш шерашка тIехьабиса хиннача, доал деча классий дукхагIча даькъа оагIонгахьара Iилмаи культураи дешаш бе-башха ца хийттача хьалашка хьа а хинна ший гIулакхаш деш хьаенай Iилмай Российски Академи. Цхьабакъда, цу хана мехка Iилмани культурнии вахар хьадала могаш хинна дика мел дола хIама шийна гоннахьа вIашагIтоха хайнад, Малхбузен прогрессивни Iилмахой опытах ког гIортолга е хайнад Академена. 18-ча бIаьшерене а тIехьа цуи дерригa гIулаккаш кердача боарам тIа доахаш айдаьд Михаил Васильевич Ломоносова — мугIареча халкъа юккъера хьаваьннача гениальни Iилмахочун — энциклопедиста титанически къахьегамо.

Дай-мехкеи дунени Iилман цIи цIаккха а йожаргйоацаш дIахазийтай сийлахь - боккхача Iилмахоша Н. И. Лобачевске, Д. И. Менделеева, А. С. Попова, И. И. Мечникова, Н. И. Пирогова, И. М. Сеченова, Н. Е. Жуковске, К. Э. Циолковске И. П. Павлова, К. А. Тимирязева, В. И. Вернадске, А. А. Богомолеца, И. В. Курчатова, С. П. Королева, Шаккха а лергдоацача шоай гIулакхашца адамий цивилизаци йIаьхи яьча цу башха-дикача наьха цIерий из сий дола перечень дIахо йIаьхъе йиш йолаш яр. Ший дерригача гIулаккашца Iилмай Академе мах баь варгзоацаш дика дакъа лаьцад вай сийлахь - боккхача мехка дахача дерригача халкъий Iилма, культура, просвещени дегIакхувлача.

Революци ялалехьарча Академе керттерча даьхъе официальни доацача довзонашка, цхьабакъда Iилмеи культуреи дегIаахара юкъарча тоатолаца айхха бувзам а болаш Россе низ болаш дегIанхад гуманитарни Iилмаш, эггара хьалхаьнна общественни уйла. А. Н. Радищева, Н. И. Новикова, В. Г. Белинске, А. И. Герцена, Н. Г. Чернышевске, Н. А. Добролюбова, Россерча марксистски уйлаи пионера Г. В. Плеханова — цу массане а новкъостал даьд Росси духовно сомаяккхара, вай Даьхен халкъий революционни сакхетам хьахилара. Цар гIулаккхаша бухсоццача кхаьчача новкъостал даьд ленински гене сийлахь-доккхача дегалеча гIулакхa кIал кIийле кийчъяра, болхлойи ахархойи революционни парти хьаяра, Сийлахь - боккха Октябрь котбаккхара.

Карл Маркса, Фридрих Энгельса, Владимир Ильич Ленина, сийлахь - боккхийча революционерашеи сийлахь - боккхийча Iилмахошеи, обществах долча Iилман чу революци а яь, революцена гIулакх де оттадаьд Iилма. ХьалхагIе а царна гуш ма хиллара, социалистически революци котъяларо овлангара денз хийцаб общественера Iилма лоархIам а моттиг а. Самодержаве Iазапах мукъадаьннеи капиталэ лоала кIалхардаьннеи Iилма цуи дикагIболча, эггара талант йолашагIа болча викалашта бIаьш шерашка дагадаьллар халкъа вахар тоадара, цуи материальнии духовнии рузкъа алсамдаккхара средство а хинна дIаэттад Iилма. Духхьал из бахьан долаш вай мехкарча дукхача гIорбаьннача, кхыметтел марксизма идеологена субъективно гаьна болча Iилмахоша а чIоагIа могаьй Октябрьски революце котало, гIо даьд В. И. Ленин керте лаьттача Советски правительствана. Коммунистически парте кулгалца довзаш доацача наькъашка гIолла цхьана бахаб къахьегамеи Iилмаи нах социализм хьалъярга.

(Йистедоалар 2-ча оагIо тIа).

«Ингушский» совхоза свеклай кхай тIа

Совхоза йиъэ бригаде 300 гектара тIа кхею шекара свекла. Шу долалуш свеклаш лелаераша декхар тIайинадар хIара гектара тIара 150 центнер мерза овлаш гулде а, паччахьалкхенга 4500 тонн йохка а (план 4000 тонн).

Хаоттама хьалаш аьттув боацаш нийсдалар бахьан долаш дукха къахьега дийзар: цхьацацайолча моттигашка юха дIайийра свекла, кхоачам хиллал тIунал ца хиларах лаьтта цамцадьхар, оасарца къовсам лоаттабир.

ХIанз, шекара свекла чуяца йоланьча хана Малгобекски горисполкома юрта боахама управлене кулгалхошкара хоам кхаьчар тхога ах план мара кхоачашъюлургъяц совхозага, аьнна.

Из гIулакх тохкаш хилар тхо. Фу хьахьеккхар цо?

Картоев Мусас кулгалдеча № 1 йолча бригадe 70 гектара тIа дIайийнаяр шекара свекла. Йокъал оттарахи лазар кхетарахи цхьайола свекла ейра. Цхьабакъда бригада членаша тIагIертта къовсам лоаттабар бахьан долаш дукхагIа бола хьувкъам кIалхарбаккха низ кхаьчар. ХIанз мерза овлаш чуэцаш ба звеноощара болхлойи гектарникаши. Тха йиш хилар цхьан гектара тIара баьцовгIаш а лаьрхIа мел хьувкъам барба ха.

«Ингушский» совхоза керттера агрономи бригадири юкъе а волаш баьча тохкамо хьахьеккхар хIара гектара тIара 180 центнер шекара свекла чуя йиш йолга. Долче, бригада вIаштIехьдаргда 1260 тонн мерза овлаш Даьхена дIалала. ХIанзле а 300 тонн совгIа шекара свекла латт цига гувнаш даь. Мерза овлаш дIалулга во вIаштIехьдаьккхад, кхоачамхиллал яц уж дIаоза автомашинаши транспортни тележкаши. Шоай свекла талхар кхераш, еррига хьаахка бахьан звеноощара болхлой. Цу гIулакхо тIехьатетт хьувкъам чуэцилга. Бригадира Картоева массехказа дехар даьд совхоза кулгалхошка шекара свекла дIаяхьа транспорт яйта тхона, яхаш.

Бельтоев Мусас кулгалдеча шоллагIча бригаде хьув къам лохагIа ба. Шекара свекла укхаза хьаоахх нохарца. Из бахьан долаш дукха мерза овлаш дов. Юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 140 центнер свекла чуэца торо я бригада.

100 гектара тIа мерза овлаш кхедаьд Белхароев Идриса кулгалдеча йиьлагIча бригаде. Укхаза массанахьа болчул дикагIа ба хьувкъам. ХIара гектара тIара 250 центнер свекла чуя торо я цар. Бакъда, белаша мерза овлаш хьаоахкаш хиларо чIоагIа тIехьабоах хьувкъам чуэцара болх. Цу участкера чуя йиш я 2500 тонн шекара свекла. Цхьабакъда, хIанз санна белаша из оахке Iан кIал гIоргба свекла хьувкъам. Укхаза яц цхьаккха а тайпа шекара свекла чуэца техника а е из дIаоза автотранспорт а.

Нагахьа санна болх лертIа вIаштIехьа а баьккха чуийцача 4700 тонн шекара свекла гулъе а, из паччахьалкхенга йохкара план кхоачашъе а торо хургья совхоза къахьегамхой. Цу гIулакха боахама новкъостал де деза автомобильни транспортаца а свекла чуэцача техникаца а.

Х. МАХИТАРОВ.

Грозненски «Электроприбор» завода № 5 йолча цеха берригача болхлоша дика производственник хиларах тарра чIоагIа лоархIаши сий деши ва слесарь-сборщик, коммунист Буравлев Алексей Антонович. Укх шера июль бетта пхе шера задани кхоачаш а яь, тIайоагIача пятилетка чотах къахьегаш ва коммунистически къахьегама ударник вола из. Алексей Антоновича цIенеи диззаи кхоачашду Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча суда халкъа заседатела, профсоюза завкома члена, халкъа тIахьожама группа председатела заместитела декхараш.

СУРТА ТIА: слесарь-сборщик А. Буравлев.

А. КЫЧИКОВА сурт.

ДОШ ТОЛАМЦА КХОАЧАШДАЬД

Соахка кхедаьрел дукхагIа Iоахарий кхедара, тха дукхагIа даккхара социалистически деккхараш тIайийцадар Малгобекски районерча «Кавказ» колхоза жя леладераша. Уж деккхараш толамца кхоачашдир пхе шера план диъ шера кхоачашъяьча Социалистически Къахьегама Турпалхо вола Бахмадов Мади керте латтача цу колхоза бригада коллективо. ХIара устагIаца тIера 8,5 килограмм тха даьккхар. Планаца лаьрхIача шозза гаргга дукхагIа хул из. Иштта хIара бIаь жийна тIехьа 147 Iаьхар хьалкхебир.

Белгалдаккха деза цу бригада беррига членаш шоай гIулакх дика довзаш, къахьегамца боккха безам болаш хилар. Сакманщикашта кулгалдеш яр Мадс цIеннапа — Халипат. Ше дуккхача шерашка баьча балха опыт дIайовзийт цо къонача сакманщикашта.

Жа Iангардахара дика-кечам беш желашта, кашараштa лерттIа ремонт яьй, шортта доакъар кийчдаьд хIанзле а КПСС XXV съезда къахьегама толамашца накъабаха лерхIаш.

Я. ЦУЕВ.

СССР МЕХКДАЬТТА ЧАКХДОАХАЧЕИ МЕХКДАЬТТАХИМИЧЕСКИИ ПРОМЫШЛЕННОСТА МИНИСТЕРСТВА МЕХКДАЬТТА ЧАКХДОАХАЧЕИ МЕХКДАЬТТАХИМИЧЕСКИИ ПРЕДПРИЯТЕШТА ПРОЕКТИРОВАНИ ЯРА ГРОЗНЕНСКИ ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ИНСТИТУТА БОЛХЛОШТА РСФСР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума

У К А З

Мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьттахимическии промышленноста предприятешта проектировани еш доккхий къахьегама толамаш дахарахи дукххача шерашка болх барахи РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла

ГУРЬЕВ Николай Петровича — вокхагIволча инженера.

МЕТНЕВ Владимир Николаевича — изыскательни экспедице начальника.

ХАДЖИЕВА Резеда Ризвановнана — йокхагIйолча инженера.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель М. ЯСНОВ.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Х. НЕШКОВ.

Москва, 2 октябрь 1975 ш.

МЕЛИОРАТИВНИ ОРГАНИЗАЦЕЙ БОЛХЛОШТА РСФСР ЗАСЛУЖЕННИ МЕЛИОРАТОР ЯХА СИЙЛЕН ЦIИ ЯЛАРАХ ДОЛА

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума

У К А З

Мелиораце даькъе доккхий гIулакхаш карагIдувларах **РСФСР Заслуженни мелиоратора сийлен цIи лойла**

АБДУСАЛАМОВ Майрбек Мовладиновича — «Чеченингушводстрой» гIишлон Управлене бульдозера машиниста.

ГУЛЯКИН Александр Дмитриевича — «Чеченингушводстрой» гIишлон Управлене бульдозера машиниста.

ЖУКОВ Геннадий Алексеевича — «Гипроводхоз» Ерригсоюзни паччахьалкхен керттерча проектно-изыскательнии Iилма-тохкамеи института керттерча инженера заместитела, отдела начальника, г. Москва.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель М. ЯСНОВ.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Х. НЕШКОВ.

Москва, 30 сентябрь 1975 ш.

ДАЙ-МЕХКА IИЛМАН ДЕГАОНДО

СССР IИЛМАЙ АКАДЕМЕ 250 ШУ ДИЗАРА ЮБИЛЕЙНА ХЕТАЯЬ ТОРЖЕСТВЕННИ ЗАСЕДАНИ

(Йистедоалар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

ВIашагIа хада йиш йоацаш да социализми Iилмец, хIаьта социализм котъялара бахьанех цаI цунах а латт. Социализмо мара ваштIехьа далийтадац Iилмана карагIдаьннарех халкъа гIулакхна пайда эца, йиш хилийтац хIара халкъага шортта йола творчески потенцеши таланташи хьаелла. Цудухьа Iилман обществан хьакъехьарча Iилмана керда карагIдаьннарех ког гIортолга еш мара толаме хьалъюлургьац социализми коммунизми.

Цудухьа, кхетадеш ма дий, къонача Советски паччахьалкхенои из хьаьча В. И. Ленинеи Iилмахой, цар къахьегамен бытен хьалий къаьстта йоакхо яь хилар. В. И. Ленина ше уйла тIаяхийтай Iилмай Академе гIулакхий керттера лостамаш, мохк дегIабоалабара оттаяь парте планаш кхоачашъеча цо дакъа лацара формаш белгалъяра. Революце кIезиг-кIезига хувцаш хийцар Академе социальни юхь а, цун классови состав а. Iилма-тохкама институташкеи лабораторешкеи баьккхар болхлоехи ахархоехи баьна талант йола кагирхой, вай Даьхенерча дукхача къамий викалаш. Iилмай Академи кадрашца Iалашъю башха-дика хьаст а хинна дIаеттаб уж.

ДIадахача итташ шерий исторега уйланца бIаргтехкача, йиза бокъо я вай, новкъостий, Коммунистически парте, Советски паччахьалкхен советски халкъа шоаех беина хиина тешам, шоашка догдахара доададац ала!

Эггара хьинарегIа дакъа лоацаш хиннаб уж ГОЭЛРО план — халкъа боахам дегIабоалабара эггара хьалхара бокъонца йола Iилман перспективни план оттаеча. Хьинаре дакъа лаьцад цар социализм хьалъяра юхьанцара пхе шера планаш кийчъечен чакхйоахачен. Iилман дош къаьстта маьхе дар укхаза къона Советски мохк довзаш доацача накъкъашка гIолла, цхьаьне а опытах ког гIортолга ен е кхьmеттел цхьаьне а гIалаташкара Iомабален торо а йоацаш, хьабена хиларах.

Советски Iилмахоша новкъостал даьд хIанзарча промышленни керттера доакъош мехка хьаде. Iалараьмате дукха болх баьб цар ленински культурни революци чакхъяккхара, халкъа образоване керда система — школаш, рабфакаш, техникумаш, вузаш хьаяра, хьалха тIехьадиса хиннача дукхача халкъий йоазув хьадаре.

Уж деррига хIамаш, новкъостий, вай Iилмахоша, эггара хьалха СССР Iилмай Академе, социалистически общество хьалъяра гIулакха юкъе лаьца башха-дика дакъа да. Партеней деррига вай халкъаи цIаккха а дицлургдац из.

Шерлуш хьадаьхкад вай Iилма декхараш, йоккхагIа хиннай цун торонаш — йIаьхегIа хиннай мехка Iилман балха организационни формаш а. Iилмай Академе дукха хIама даьд парте яьча решенегIа мехка хьадаь Iилман центрий керттера доакъош — медицински Iилмай Академи, педагогически Iилмай Академи, юртбоахама Iилмай Академи, СССР художествай Академи вIашагIйоллачен дегIакхувлачен.

Вай парте ленински къамий политика хьадда хьахьоккхаш долча хIамаех цаI хилар СССР Iилмай Академе кулгалца союзни республикашка Iилма вIаштIехьдаккхаран дегIадоаладаран боаржабаь хьинаре болх. Академе филиалий ларда тIа хьахилар Iилмай республикански академеш. Цудухьа тахан советски Iилмахошта карагIдуларий хьакъехьа кхы дIахо къамаьл хила йиш йолаш дац вай советски Iилман сийлахьча къамий отрядашта карагIдийнна тIехьдаьнна доккхий хIамаш теркал на а деш.

ТIом чакхбаьнначул тIехьатIарча шерашка дIахо дегIайолаьй из процесс: хьа а яь дунен Iилман чура шиъ моттиг чIоагIа хьалаьцар СССР Iилмай Академе Сибирски отделене. ВIаштIехьа а яьнна шоай гIулакхаш толаме чакхдоахаш я Академе Уральски Дальневосточни Iилман центраш.

Къаьстта дувца безам ба са Iилма партийностах долча лоархIамегIарча цхьан дешах. Советски Iилмахой моллагIча даькъе болх беш хилча а, массаза а цар башхало хьахьоккхаш белгалагIа йола цхьа оагIув я — боккха коммунистически сакхетами советски патриотизми.

Советски Iилмахочо, — нагахьа санна, бакъдар аьлча, из бокъонца вола советски Iилмахо вале, — цо шиъ деррига Iилман гIулакхаш марксизма-ленинизма Iилман мировоззренеца дувзаш леладу, из коммунизма гIулакха тIехьара, реакцен мракобесеи моллагIча низашта духьалара хьинаре къовсамхо ва. Вай Iилма башха-дика идеалаш чакхъяхара декхара тIадерзаду.

Советски Iилмахо цассаза а дог тийша ва, шийна карагIдаьннараш сийлахьча гуманни гIулакхашта тIадераадергдолгах. Вай Iилмахоша доккха дакъа лаьцад гитлеровски Германи эша а яь советски халкъо котало йоаккхилга Iалашдеча, — хIаьта из дар баьлеча низели агрессели кхетам, нийсхо, машар котбоаккхача лаьца дакъа.

ТIом хьалхьеберий тийшача балхашта жоп а луш, низ бола хIанзарчун тайпара герз советски Iилмахоша хьакхолларо ядерни монополи империализмага хургйоацача кхоачадир гIулакх, вай мехка оборона йохаюлургйоацаш дIаоттайир. Цу цхьан хана цо новкъостал дир дерригача дунен тIа машара низий воашеш чIоагIъе, дикка алсамъяьхар машаре гIирсаш хьалдара йола вай торонаш.

БIаьш шерашка дахаргда ракетно-космически техника хьаяреи космос караерзаяреи гIулакха советски Iилмана карагIдаьна турпал гIулакх. Экономически оборонни низ чIоагIбаро Советски Союзага йиш хилийтар дунен халкъашта юкъерча арене, массане а юкъара машар чIоагIбар духьа, хьинаре «наступлени» толаме йоаржае.

Вай хана советски Iилмахоша хьинарета массе тайпара а дакъа доац. Советски Союзе коммунистически общество хьалъяра исторически декхар кхоачашдеча, дунен тIа машар чIоагIбар духьа лоаттабеча вай юкъарча къовсаме.

Коммунистически парте, Советски паччахьалкхено, дерригача вай халкъо боккха мах а бу, хIаьта, шоана ма харра, баккха боагIача тайпара белгал а боаккх хIанз СССР Iилмай Академеца болх беш болчеи, хIанзарча советски Iилма сийле хьаллоаттаечен гIорбаьннача Iилмахой къахьегам.

Доккхий декхараш да, новкъостий, вайна хьалхашка латтараш. Деш дола къамаьл советски общества вахара еррига оагIош — экономика, обществени отношенеш, наьха сакхетам вай коммунистически идеалаша дIадехача лостамашкахьа а Iилманеи техниканеи эггара тIехьагIа карагIдаьннарий ларда тIа а дIахо дегIакхувлара хьакъехьа да. Iалараьмате боккхача лоархIаме декхар да Iилма-технически революцена карагIдаьннараш социализма совленашца дувза аьнна парте хьалхашка оттадаьр.

КПСС XXIV съездои цул тIехьагIа хиннача парте Центральни Комитета Пленумашеи белгалъяьй хIанзарча этапе экономически политика керттера аспекташ, вIаштIехьадаьхад керда управлени планировани даькъе вахаро хьалхадоаха наькъаш. Iилман ларда тIа бокъонца нийс а даь, леррагIа чакхдоахаш да парте аграрни политика хIанзара лостамаш.

Дунен арене хIанз низаш дIа мишта нийсденнад харо йиш хилийтай шерра йоаржаь арахьара политически программа, машара Программа оттае а толаме чакхъяха а.

Уж деррига декхараш кхоачашдеча, планаш кийчъечен уж чакхйоахачен партена доккха новкъостал даьд, хIанз а ду естественни Iилмай, техника, обществении Iилмай тайп-тайпарча доакъошкарча Iилмахоша, специалисташа. Из бахьан долаш парте массенена а баркал оал царна.

Цхьабакъда, новкъостий, дIахо кхы а дукхагIа, кхы а хьинарегIа, кхы а пайданагIа бе безаргба болх. Iилман тематика деталаш, тохкамий наькъаши методаши шоана хьалхаяха безам болаш дац тхо, — из Iилмахой шоай гIулакх да. Цхьабакъда, Iилма дегIаахара керттера лостамаш, вахаро хьалхадоахаш дола керттера наькъаш цхьана белгалдергда вай.

Ший XXV съезда накъайодаш парте догдоах Iилмахоша керда процессаши явленеши тIа-тIа кIоаргагIен майрагIен тахкарга, Iилма-технически прогресса гIулакха юкъе хьинаре дакъа лацарга, хьалхашка уттача проблемай уйла тIайохийташ анализ ярга, мехка низ чIоагIбар, халкъа вахар тоадар духьа, коммунизм хьалъяр духьа уж дикагIа къоастаяра способий хьакъехьа бехктокхаме рекомендацеш яларга.

ДIахо технико-экономически дегIаахара генеральни лостамий хьакъехьара, Iилма-технически прогресса стратеги йIаьхкача хана кийчъяра хьакъехьара дош шиъ дегIала хьалъэттача рубежага кхьчад вай хIанз. Коммунизм хьалъещ доахкача вайна тар ма лу шаьрагIа ха деза хургйолча общества производствени аппарат мишта хургья.

Кхетадеш да, фундаментальни Iилман тохкамаш ца дича фуннагIа даь а хIама де укхаза хала хилар. Кхоанарча ден техника бIаргаго эза Iилмахошта. Кхоана хургйола машинаш хьакхоллара болх бе беза.

Цунна цхьана, чIоагIа дикахетар деш дола гIулакх хиларах тарра белгалдаккха доглоагIа са, тIа-тIа чIоагIлуш бола вахарцара Iилман юкъарчал доацаш бола бувзам, Iилман учрежденештен вай промышленностан юкъе этта хIара деннара контакташ. ЛоархIаме технически проблемаш хIанз дукхагIча даькъе юкъарчал доацаш заводаша, фабрикаша, гIишлонаша деча заказегIа кийчъю Iилма-тохкама учрежденеша, цар практически опытах ког гIортолга а еш, новкъостал ду царна производство лакхагIча технически боарам тIа йоаккхаш айяра, къахьегама овсаре лакхъяра.

Цу цхьан хана Iилмахоша новкъостал ду инженерий, техникий, болхлой Iилмани технически образовани лакхъяра, Iилман проблемаш кийчъеча юкъе увз уж.

Уж дерригаш а, новкъостий, принципиальни лоархIаме керда хIамаш да. Iалараьмате боккхача лоархIаме да уж вай технически прогресс сихъяра санна, иштта коммунизм хьалъяра социальни декхараш кхоачашдара а.

Iилмо тIа-тIа хьинарегIа гIулакх де деза хIамаш кхоллаш бола общества керттера низ дегIабоалабара я — саг ше, цун хьинари кхетами дегIакхувлара, обществана цо лу пайда алсамбаккхара. Тар ма лу дукхагIча къахьегамхошта юкъе Iилман мировоззрени йоаржаяра доккхача гIулакха юкъе хьинаре дакъа лаца, халкъа образовани дIахо дегIайоалаяра, баха нах коммунизма сийлахьчен бакъахьарчен нормашка хьежжа физически, нравствении, эстетически кхетам балара новкъостал де дезаш ба Iилмахой.

Партена новкъостал де деза цар классови башхалонаш юкъара тIа-тIа дукхагIа дIаяхаш вай общество бокъонца социальни цхьан тайпара а яь дIаоттаяра, парте ленински къамий политика дIахо дегIайоалаяр, дерригача советски халкъа цхьоагIо чIоагIъяр санна дола исторически декхараш нийсагIа кхоачашдара.

Лоацца аьлча, новкъостий, шоана ма-гарра хIанзарча заманахьа обществана хьалхашкара советски Iилмахочун беххтоккхам боарам боацаш лакхбеннаб. Воаш дегIаахара даькъе вай воашта хьалхашка уттаю проблемаш йоккхагIен чоалханегIен хиларца тIа-тIа дукхагIа лакхлу обществерча сакхетамеча хьисапа лоархIам а — коммунизм хьалъеча кулгалдуи лостам тели низ хиларах тарра парте лоархIам а хIаьта иштта парте, паччахьалкхено, халкъо къестаеш латта проблемаш творчески кийчъезаш долча Iилма лоархIам а.

Вай деношка лакха да дунен халкъашта юкъера советски Iилма сий. Вай партен халкъон лаьттан тIара чIоагIа машар, паргIатони прогрессен гIулакх бахьан долаш лоаттабеча юкъарча къовсамах дIахада йиш йоаца дакъа да интернациональни Iилмани Iилма-технически бувзамаш дегIакхувлар. Укхаза къаьстта белгалдаха деза дегIаена социализми коммунизми хьалъяра теорен практикан лоархIаме проблемаш къестаяра йIаьхкача хана программаш кхоачашъяра социалистически содружества паччахьалкхений Iилман учрежденешца цхьана леладу гIулакхаш.

Дунен халкъашта юкъера кхоккам кIаьдбеннача хьалашка толаме дегIаух кхы тайпа обществении системах йолча дукхача паччахьалкхенашцара вIаши гIойле йола Iилмани Iилма-технически бувзамаш а. Царца леладеча гIулакхаша чулоац доакъой шерра спектор: юрта боахами транспорти, медицина а гонахьара Iалам лорадар а, атомни энерги космически явленеши, дукхха кхы дараш.

Дег тIара лов сона вай Iилмахошеи доазол дехьарча цар коллегашеи цу дерригача доккхийчен халкъашта лоархIамечен гIулакхашка керда толамаш дахар.

Новкъостий! Низ бола Iилман потенциал я хIанз вай мехка доалахьа. Миллион совгIа саг ва вайцига Iилман тайп-тайпарча доакъошка къахьегаш. Из Iалараьмате боккха низ ба, хIаьта цунах пайда нийса эцар чIоагIа лоархIаме а да.

Iилман лоархIам паьха сана лакхбенначеи, хIаьта цунга тIа-тIа дукхагI рузкъа дIаухийтачеи хьалашка цIаккха а ца хиннача тайпара лоархIаме хул Iилман учрежденей балха эффективность лакхъяр, цу гIулакха юкъе долаш дола кхоачамбоацараш дIадахар.

Бакъдар къайла сеша кхухьаргда — вай Iилмахой Iилман тохкамий деррига керттерча доакъошка хIанз а баьнабац хIанзарча Iилма эггара хьалхарча позицеш тIа. Хала хила а тарлу из цкъа хулаш массанахьа а хьалха хила. Цхьабакъда цудухьа дукхагIа а лоархIаме да бокъонца уйла а яь вIаштIехьъяьккха Iилман тохкамий стратеги хилар, низаша ахчеи Iилман ходамболаш долча лостамашта тIадерзадар.

ТIа-тIа дукхагIа хул вайцига Iилма-тохкама институташи кхыйола Iилман учрежденеши. Из, гучох, законагIа хила доагIача тайпара хургда. Цхьабакъда, къайле яц, обществана царгара юха хьахулар массанахьа а вIалла аьттехьа а цхьатара ца хиларах. Мехко доккхал деш йолча тIехдикача Iилман учрежденешца цхьана тоъал доккхача даькъе эзха къахьегаи, шоай низаш шоллагIча даькъера мара доацача деношта тIадерзадеш, тоъал мела кадраш йолаш яраш а я.

Iилмахоша шоаш, хIаьта эггара хьалха шиъ йоккха опыт а йолаш йолча Iилмай Академе ца йича кхы хьан ергья эггара дикагIа а эггара сихагIа а уж кхоачамбоацараш дIадахара уйла. Из дара тIахьех шо, новкъостий, парте, из оаш дарга хьежаш я из.

Шеко йоацаш, Iалараьмате боккха хила йиш йолаши хила безаши ба Iилмахойн Iилман учрежденейн — вай обществении организма кхыча звеньяшца цхьана — Iилмана карагIдаьннарех производства практике пайда эцилга сихдар санна дола лоархIаме декхар кхоачашдара даькъера а лоархIам.

Деррига а чулаьача, новкъостий, аз-м аргдар: коммунизм хьалъеча юкъе вай Iилмахоша беча балхеи цар лоархIамеи парте мах боккхагIа ме бу, царгара хьахур дукхагIа хиларга догдоах цо, доккхагIа да царгара хьадехараш. Из шоаца хала хетац мотт сона. Цун маIан да, Iилман знанеш, общества интеллектуальни потенциал вайцига тIа-тIа дукхагIа маьхера обществении рузкъа а хинна дIаотташ латтилга.

Ах бIаь шу хьалхагIа, граждански тIом болча хана, массе мэтте боахам хIалак хинней моцал йолаши хиннача халагIча хьалашка В. И. Ленина бокъонца дог тийша а волаш аьннад: «Цхьаккха баьде низ лоатталургбац Iилман, пролетарната, техника викалий цхьоагIонна дуьхьала». (Соч. биззa гуллам, т. 40, оагI. 189). Из сийлахь-доккха шайхал кхоачашхилар бIаргагулга дегIа хиннад вайна.

Iилман производствани цхьоагIонна хьалхашкара, болхлой класса, колхозни ахархой, къахьегача интеллигенце йохаргйоацача цхьоагIонна хьалхашкара тIехьашка дувл замаи деррига баьде низаш, хIаьта цо бокъонца коталонга дуг аламлен хьаькъали гуманизма идеалаши.

ДIакхайкаде мукъаба сона, СССР Iилмай Академе, мехка Iилма-тохкама учрежденей коллективаша, берригача советски Iилмахоша дIахо а шоай деррига низаш коммунизма сийлахь-доккха гIулакх ютдаккхар духьа лоаттабеча къовсама дIахо а дIатергдолгах се дог тийша хилар.

ХIанз мукъаба сона, сайна тIайилла гIадвугаш йола масси кхоачашъе: доагIаш хьожадаь совгIат — Ленина орден — СССР Iилмай Академена дIадала.

(Новкъоста Л. И. Брежнева Iодеш СССР Iилмай Академена Ленина орден хьожаярах дола СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указ. Зале чIоагIа тIоараш тох. Берригаш а хьалгIовтт.

Кхы а боккхагIча низаца детта доладир тIоараш новкъоста Л. И. Брежнева Ленина орден СССР Iилмай Академе байраках дIаеллачул тIехьагIа.

Цул тIехьагIа дIаьхдаь детташ тIоараш а долаш новкъоста Л. И. Брежнева торжественни заседане президиумага дIаелар Советски Социалистически Республикай Союза Iилмай Академега, Iилмахошка, советски Iилма берригача болхлошка КПСС Центральни Комитето, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето дахьийтача моаршала текст).

* * *

Новкъоста Л. И. Брежнева даьча къамаьлага чIоагIа уйла тIаяхийта ладийгIар торжественни заседане дакъа лоацаш хиннараша. ЧIоагIа хьашт хинна тIаийцар из вай мехкарча а, дунен дукхача паччахьалкхенашкарча а миллионаш болча наха: Леонид Ильича къамаьл дIахазийтар Центральни телевидене, «Интервидене», «Орбита», «Восток» яхача системашка гIолла.

Цул тIехьагIа «СССР Iилмай Академе 250 шу дизар» яха доклад йир СССР Iилмай Академе президента декхараш кхоачашдеча академика **В. А. Котельникова**. Цо аьлар:

Мукъаба сона, веза Леонид Ильич, укх зале мел багIарий цIерагIа, советски Iилмахошка моаршал луш Iа аьнна Iимерза дешаш бахьан долаш, цар къахьегама а хIаьта иштта вай сийлахь-йоккхача Даьхен прогрессе СССР Iилмай Академе лаьцача даькъа а боккха мах барах хьона цIенача дег тIара баркал ала. Хьа сайрдача, кIоаргача къамаьло дукхача эзарнех лаьттача Iилмахой эскара дог ураоттаду тохкамаш дегIакхувлача керда творчески толамаш дахара, коммунизм хьалъяра практикацара Iилман бувзам дIахо чIоагIбара.

Со дог тийша ва, нагахьа санна Iилмана селлара беххтокхамеи сийлахьеи дакъа кхоачадаьча, Iилман болхлой къахьегама селлара боккха мах беча вай сийлахь-боккхача мехка дахаш хиларах тхо праз долаш да аьнна, аз аьлча, укх езача минутешка укхаза гулбеннача Iилмахой меттел, Советски Союза Iилман берригача болхлой а дагардар уж массава раьза а волаш айса дIаоалаш хиларах.

СССР Iилмай Академе а Iилмахойн Академе болхлойн берригача коллектива а юкъарча собране цIерагIа докладчика КПСС Центральни Комитета, СССР Лакхехьарча Совета Президиума, Советски правительствана дег тIара баркал аьлар Академе цIерагIа дIайха моаршал дайтарах, цун гIулакхий боккха мах барах, цунна шоллагIа Ленина орден яларах а Академе болхлой йоккхача коллективана орденаши медалаши яларах а. Уж доккхий совгIаташ, аьлар оратора, Коммунистически партеи Советски правительствани СССР Iилмай Академе, советски Iилма хадданза еш йола йоакхо санна, Академена карагIдулараш дерригача халкъо къоабалдаь тIаэцар санна а лоархIаш тIаэц оаха. СССР Iилмай Академе цIерагIа цо партенеи правительстванеи дош делар Iилмахошеи Академе болхлошеи даьхен шоаех беина боккха тешами цар еш йола йоакхой ца йоаяра, Iилман даькъе керда хIамаш карагIдулара, вай мехка Iилма-технически социальни прогресс дIахо сихъяр духьа новкъостал дара шоай деррига низаш, знанеш, хьинар тIадохийтаргхиларах.

ХIанз денз дIа Ленина ши орден лепаргья СССР Iилмай Академе байракха тIа. Уж совгIаташ къаьстта лоархIаме да Академеца.

Владимир Ильич Ленина, Коммунистически партии Советски паччахьалкхен хьаьчун, Iилман корифея цIераца ювзаенца я Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци хинначул тIехьагIа Академе исторе чухь овлангара денз хьалостаеш теха гола. Iилман исторе чу даим юсаргья юххьанцарча, Советски республикана хала хиннача шерашка а партеи В. И. Ленин керте лаьттача Советски правительствaн мехка деш дола Iилман тохкамаш сихха дегIадоаладара долла хIама даь йола факт.

Советски Iаьдал латтача шерашка йовзаргйоацача йоалаш хувцаенна́й Академи. Сийлахь-боккхача Октябрал хьалхагIа Iилмахой лоадамбоаца коллектив мара яцар из. Цу хана Академе доалахьа яр йоккха йоаца цхьа институт, массехк обсерватори, лаборатори, музей. Цунна чувоагIаш кхо бIаь саг а вацар.

Революци ялалехьа Академена хьахецаш хинна лоадамбоаца ахча Советски Союзе Iилмана хьежадеча ахчанца вIалла нийсде йиш йолаш а дац.

Советски Союза Iилмай Академи хIанз дунен тIа эггара йоккхагIйола фундаментальни Iилман центр я шиъ доалахьа Iилма-тохкама институтий шерра сеть а йолаш. СССР Iилмай Академена юкъе я 250 гаргга Iилман учреждени. Академе болх беш ва 160 эзар совгIа саг, цу даькъе — 40 эзар совгIа лакха квалификаци йола Iилман болхло. ЙIаьхийча материально-технически базо йиш хулийт цунга йоккхийчоалханеи Iилман проблемаш толаме къестае.

Iилмай Академе эггара хьалхара торжественни собрани Россе 1725 шера 27 декабре (къаьнарча стилах) хинна хилар дага а дохийта, докладчика белгалдаьккхар, цу хана денз Iилмай Академе боккха исторически никъ хьабена хилар.

Ше хьахиннача хьалхарча шерашкен а денз Российски Iилмай Академена чухьа дегIа а ихад, дикка доккхий Iилман хIамаш карагIа а дийшад математика, механика, теоретически экспериментальни физика, астрономе, географе, геологе, анатоме даькъе даьча тохкамашта.. Балхаш арадийнад исторех, этнографех лаьца.

1742 шера денз Iилмай Академе болх бе волавеннав Михаил Васильевич Ломоносов. Цун гIордаьнней массе оагIорахьарен гIулакхаш Iалараьмате боккхача лоархIаме хиннад дай-мехкен дунени Iилма дегIадоаладара.

XVIII-гIа бIаьшере юкъеяхачул тIехьагIа, Академеца цхьана а цун Iилмахоша хьинаре дакъа лоацаш а Россе хьахила йоалалу образовани Iилман керда центраш. 1775 шера йиллай хIанз Ломоносова цIи лелаш йола Московски университет, хIаьта XIX бIаьшере йолаеннача юххье — массехк кхыйола университети лакхера дешара заведении.

Цу хана Академеи университеташкеи беркате болх баьб дунен Iилмана юкъе маьхера дакъа лаьцача боккхийча Iилмахоша. Адамлена цIаккха а йицлургьяц сийлахь-боккхийча эрсий математикий Лобачевске, Чебышева, Лятунова, Маркова, физикий Лебедевеи Поповеи, кристаллографа Федорова, химикий Бутлеровеи, Менделееви, биологий Бэра, Мечникова, Сеченова, Павлова, геологий Карпинскеи, Вернадскеи цIераш.

XIX бIаьшерене а къаьстта XX бIаьшере йолаеннача юххье а Россе дегIайоагIаш лаьттача революционно-демократически цул тIехьагIа марксистско-ленински обществении уйлано влияни яьй дай-мехка интеллигенце хьалхалаьттача викалашта. Университеташкарча демократически студенташа, прогрессивни профессорашеи преподавателашеи хьинаре дакъа лаьцад революционни боламе.

Сийлахь-йоккхача Октябрьски революце, аьлар дIахо В. А. Котельникова, овлангара денз хийцад вай мехка вахар, дунен исторе чухь керда зама хьайийллай. Обществон паччахьалкхен дегIайоаланра ларде духхьашха йиллар бокъонца йола Iилман теори — революционни марксистско-ленински хьехам. Общество эггара йоаккхаш йола лоархIамегIара фактор санна лархIа даьлар Iилма.

1918 шера апрелерча шиъ гIоръяьннача «Iилма-технически балхий плана белгалонаш» тIа В. И. Ленина Iилмай Академена хьалхашка декхар оттадаьд: хIамаш кхоллаш дола низаш пайданагIча тайпара дIанийсдарца, халкъа боахам минеральни бедалца Iалашдарца, промышленноста, юрта боахама, транспорта электрификаци ярца ювзаенна йолча проблемех лаьца деш дола тохкамаш дегIадоаладе. Ленински идеяша кIоаргга фост диллар Iилмай Академе дIахорча гIулакхашта а деррига советски Iилма дегIадоаладара а.

1925 шера СССР правительства баьча соцамагIа «Лакхера ерригсоюзни Iилман учреждени» а лаьрхIа тIаийцар Академи. «Советски Социалистически Республикай Союза Iилмай Академи» аьнна цIи тиллар цунах.

Хьалхарча пятилеткай шерашка халкъа боахам айбалар бахьан долаш низ бола материально-технически база кхаьчар советски Iилмага. ЧIоагIа дегIа а ихар, шер а елар академически учрежденей сеть.

Социализм хьалъяра лоархIамегIа дола декхараш кхоачашдара Академи дукхагIа гаргаозареи центральни паччахьалкхен учрежденешца бувзам дикагIа хилийтареи духьа 1934 шера из Ленинградера Москве хьаера. Столице хьаяьхкар цхьайола Iилма учрежденеши Iилмай Академе президиуми.

Гуманитарни Iилмаш дегIадоаладара боккха лоархIам болаш хилар 1936 шера хьалха хиннача Коммунистически академе институташ СССР АН кара хьаялар.

Цу хан-юкъа Iилмахоша хьинаре дакъалоац халкъа боахам дегIабоалабара планаш уттаеча а чакхйоахача а, юкъарчул доацаш бувзамаш оттаду производственни предприятешцеи стройкашцеи.

Цу дерригне торо елар Iилма тохкамаш шерра доаржаде а мехка индустриализаци ярай промышленность минеральни бедалца Iалашъеи, юрта боахам дегIабараи цунна коллективизаци ярай гIо даь керда доккхий хIамаш карагIдалийтара. Iилма сихха дегIадаро советски халкъа Коммунистически парте кулгалдарца торо елар тIехьабиса хиннача мехках хьалха латтар бе, гIо дир сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа котало яккха торо ена база хьае.

ТIема шерашка, йоахар дIахо оратора, хIилмахойн конструкторийн къахьегамо хьайир керда, цу ханага диллача дикагIа эргаяьха йола тIема самолеташ, танкаши йоккхий топаши, тIема промышленностерча производства технологена юкъе йихьар материал кхоеи къахьегама овсарле хоалуш айеи торо енна дола овлан тIара хувцамаш. Iилмай Академе чIоагIа терко йир вай малхбоалехьарча районашкара Iалама керда ресурсаш лахара а караерзаяра а дешаи. Из дарах тIема шерашка, цхьайола облаcташ дIалийца йоллаше а, мохк Iалашбаь бар минеральни бедалца. Академе гIо дора кхыйола проблемаш къоастаяра а.

ТIом чакхбаьннача хьалхарча шерашка денз дIайолаелар советски Iилмеи техникеи дегIадара, Iилмай Академе исторе керда зама. Вай парте ленински къамий политико Iалашдир союзни республикашка халкъа боахам айбелга, образовании культуреи дегIаяр, берригача мехка Iилма шерра дегIадоагIилга. 60-гIа шераш долалуш ерригача союзни республикашка йолаш яр Iилмай академеш.

ДIахо а сихха дегIаухар СССР Iилмай Академера Iилман учрежденеш а. 1957 шера дIадоладелар цун Сибирски отделени вIашагIйоллилга. Цул тIехьагIарча шерашка цох хилар йоккхагIа йола Iилман центр. Подмосковье хьаяьй физика, химе, биологе актуальни проблемаш къестаяра йола специализированни Iилман центраш, хьаяьй Уральски Дальневосточни Iилман центраш.

Мехка иштта шерра дегIаяьхкар министерствай отраслеви Iилма-тохкама институташ, отраслеви академеш: В. И. Ленина цIерагIа йола Ерригсоюзни юртбоахама Iилмай академи, медицински Iилмай академи педагогически Iилмай академии.

Советски Iилмо тIом чакхбаьнначул тIехьагIа толам баьккхар, цул хьалхарча шерашка а санна Iалашдир Iилма тохкам делга дегIадара, социализм хьалъеча Iилмах шерра пайда эцара тIаерзаяьча вай парте политико. XXII съезде тIаийцача парте Программа тIа аьннад: «Iилма юкъедоаладелга общества хIама хьакхолла низаш чIоагIа дегIа даккхара хоадам беш йола фактор хулаш латт. Iилма дегIадоаладари цунна карагIдаьннараш халкъа боахама юкъе доаладелген дIахо йодача хана а парте къаьстта йоакхо еш йола гIулакх хургда».

ДIахо В. А. Котельниково дийцар мехка Iилмахоша тIехьарча хана естественни обществении Iилмай даькъе даьча фундаментальни тохкамех хьахиина лоархIамегIа дараш.

Советски математически школаша хIанз эггара хьалхара позицеш лелаю дукхача дешашка. Доккхий хIамаш карагIдаьннад классически а математика кердача а разделашка, къаьстта аьлча ЭВМ хьаяоца а математически Iалашъярца а ювзаеннача вычислительничун даькъе, хIаьта иштта дискретни математика оалачун даькъе а.

Вай Iилмахоша даьча тохкамаша хIанзарча физика дукха лостамаш дIаьхьегIа даьд. Iилман низаши материальни ресурсаши вIашагIтохаро советски Iилманнеи техниканеи торо елар лоацача ханашка атомни энерги караерзаяра проблема къоастае. Вайцига дIадоладаьд хIанз мехка энергетика боккха лоархIам бола атомни электростанцеш хьалъелга.

Из проблема къоастаеча Iалараьмате доккха хIама карагIдаьннад академик Курчатов керте лаьттача тIехбаьнна белгалбаьннача цхьаболча советски Iилмахошта. Вайцига хьаьча Iалараьмате йоккхача ускорителий новкъосталца даьча тохкамаша торо елар лакха энерги йолаш элементарни частицай структура йовзара а уж вIаши ювзаенца хилара а даькъе дикка дIахо даха. Советски Iилмахошка хьалхара позицеш я лостам телача термоядерни синтези магнитогидродинамически генераторий проблемаш уттаеча.

Дикка хIамаш карагIдаьннад чIоагIа телай теори дегIайоалаеча, чIоагIача телашчура электрически магнитни явленеш, сверхпроводимость, кристаллически решетка реальни структуреи дефекташи Iомаеча, полупроводникий теори дегIайоалаеча.

Доккхий хIамаш карагIдаларца белгалдаьд химически Iилма даькъе тохкамаш делга. Хьаяьй маьхе физически свойстваш йола керда органически йоаца материалаш хьаяра Iилман лардаш, из хоадам болла лоархIам болаш хилар керда техникана. Физико-химически анализ яра вай мехка хьаьча методаша торо елар минеральни бедал чакхйоахачара а удобренеш хьаечара а технологически схемаш лоархIам боллаш эргаяьха тоае. Советски Iилмахоша металлурге массехк керда процесс юкъейоалаяра дIаелар.

Органически химе даькъе, цунна юкъе углеводородий химе даькъе а карагIдаьннараша тIадигар мехкдаьттеи Iалама гази чакхйоахача керда технологически процессаш хьаяра.

ТIехьарча хана сихха дегIадоагIа биологически Iилмаш. Биологически лоархIамеча белкови веществай — цхьайолча ферментий, гормоний, нейротоксиний йизза первични пространственни структура яйзай. Ферменташа дечун механизма даькъе, нуклеинови кислотий химеи биосинтезеи даькъе деш дола тохкамаш шерра даьржад. Советски Iилмахошка я мембраноактивни соединенеши клетке веществай а ионитий а транспорта механизми Iомаечара хьалхле.

Дуккха а доккхий хIамаш тучадаьннад лаьттах долча Iилмай даькъе. ТIехьарча хана шерра яьржай лаьттан ченаш таххара геофизически методаш. Геологически геохимически тохкамашца цхьана дича цар торо елар лаьттан кIоаргагIа дола тIоанаши лакхера мантии мишта я а сенах латт а хара керда даннеш лаха, лаьттан геологически исторех йола вай знанеш шер а кIоарг а йир. Цо торо елар лахара-тахкара балхаш планагIа дегIадоаладара Iилма лард йолла.

Дунен океани атмосфера Iомаеш балхий йоккха комплекс чакхйоакх. Цу тохкамаша вай дига деза хин кIаллара Iалараьмате йоккхийча ганзех дикагIа пайда эцарга, хIаьта цар лоархIам адамлен вахаре сихха дегIабоагIа, цар иштта дига деза хаоттама йIаьхкача ханара прогнозаш дикагIа ярга.

Советски Союз, йоахар дIахо оратора Циолковске уйлаш вахаре кхоачаш а яь, дIадоладир космос караерзаелга, космически яьссале караерзаелга. Вай мехка эггара хьалха урагIаяхийтай лаьттан искусственни спутник, лаьттан юхерча орбита гонахьа саго эггара хьалха полет яьй, йийлача космически яьссале эггара хьалха саг араваьнав. Бутти цунна юхера планеташи космически автоматий гIонца тахкара лард йоллаш гIа баьккхаб. Вай космически техника дика хилар хьахьеккхар «Союз—Аполлон» цхьана полет еш. Советски Союза Iилманеи промышленностан карагIдаьнна уж хIамаш дувзаденна да вай мехка белгалбаьнна бовзача дукхача Iилмахой, эггар хьалха академика Королева балхаца.

Космически тохкамаша хIанзле а торо еннай гаьнна телевизионни бувзама линеш хьае, метеорологически служба дикагIа хилийта.

ДIахо дегIадаьхкад обществении Iилмаш. Цар Iалараьмате боккха лоархIам ба советски наьха марксистско-ленински мировоззрени хьаеча, вай общества культура дегIайоалаеча. ТIехьарча хана хоалуш сихагIа ду экономически Iилмай даькъера тохкамаш. Боккха лоархIам болаш хилар вай хана хулаш латтача Iилма-технически революце, социалистически производства эффективность лакхъяреи технически прогресс сихъяреи проблемашца, хIаьта иштта итлагIа пхе шера план а йIаьхкача ханара перспектива а оттаяра проблемашца ювзаенна советски экономисташа кийчъяь Iилман материалаш.

Советски Iилмахоша даьча тохкамаша доккха дакъа юкъедихьад дунен социалистически система актуальни проблемаш, капиталистически мехкаши шоай лоIаме дегIадаккхара наькъ тIа даьнна мехкаши хIанз социально-экономически дегIадаккхара проблемаш Iомаеча а къоастаеча а.

Академе Iилмахоша кийчдаьд философе исторе хьакъехьа гулдаь цхьадола балхаш, социалистически демократи шеръярцеи социалистически законность дIахо чIоагIдарцеи ювзаенна фундаментальни проблемаш къестаю.

Историкаша деча Iилман тохкамий керттера лостамаш да социализм хьалъяра истори, 1941—1945 шш. Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIема истори, ССР Союз вIашагIйолларен дегIаяреи истори, хIаьта иштта хIанзарен гаьнарча бIаьшерашкареи даьхени массане юкъарчен исторе проблемаш.

КПСС Центральни Комитето, аьлар дIахо докладчика, «СССР Iилмай Академе 250 шу далара юбилеах» 1973 шера октябре баьча соцам тIа боккха мах бир вай Iилма. Из боккха мах тIаэцаш вай къахьега кхетаду Iилма эргадоахаш тоадара, цун эффективность лакхъяра деррига а даь ца даьннилга.

В. А. Котельникова тешам белар, Iилмай Академе, парте XXIV съезда решенеш кхоачашъеш, естественни обществении фундаментальни Iилмаш шерра сиха дIахо а дегIадоаладергхилара, фундаментальни балхех хьаиннача прикладни тохкамашка сихагIа пайда эцара, сихагIа практика юкъе доаладара де дезар а деш; Iилмахой къахьегама овсарле лакхъяра, Iилман учрежденеш кердагIча приборашцеи оборудованецеи Iалашъяра, цига автоматика средстваши хIанзара вычислительни техникеи шерра юкъейоалаяра гIо дергхилара.

Дунен Iилма прогресса хилара лоархIаме гIулакх да, белгалдир оратора, тайп-тайпарча мехкий Iилмахой творчески вIаши бувзам болаш хилар. Уж тайпа бувзамаш беркате хилара тешал ду вай Академе ерригача исторе. Цун дунен мехкашта юкъера бувзамаш из Iойиллача денз вай дээзлга кхаччалца дегIаихар, чIоагIденнад, хIаьта хIанз геттара шерденнад. Iилмай Академе 108 паччахьалкхен Iилмахошца цхьана гIулакхаш леладу Iилма тайп-тайпарча доакъошка, дунен халкъашта юкъерча Iилма программай балха юкъе дакъалоац. Массарел а шерагIа Iилма бувзамаш хоттаденнад вай вежарашка долча социалистически мехкий Iилмахошца. Iилман хьакъехьа цхьана гIулакхаш леладар дегIадоаладара къаьстта аьттув болаш хьалаш хьахиннад хIанз, КПСС, Советски паччахьалкхен, кхыча машар безача мехкий машара политика бахьан долаш дунен халкъашта юкъера кхоккам кIаьдбара процесс дIайодаш йолча хана.

Академе Iилмахой бар машара духьа болам дIаболабаращa. Дукххача мехкий прогрессивни Iилмахошца цхьана цар дакъалоац Машара Деррига дунен Совета, халкъий машари кхерамзлен духьа, кхоккам кIаьдбара тIехьа йолча дунен халкъашта юкъерча кхыча организацей балха юкъе, дакъалоац Пагуошски боламе.

Вай хана, аьлар юххера а В. А. Котельникова, общества вахаре Iилма лоархIам чIоагIагIа лакхбеннаб, хIаьта шеко а йоацаш, тIайоагIача хана кхы чIоагIагIа лакх а лургба. Вайна гонахьара дуне довзара наькъ тIа Iилман уйла кхы а хьалха ярга «Сага хьаькъало Iаламе гучадаьккхад дукха тамашийна хIамаш, кхы а дукха гучадоахаргда, из дарца цунна ше ду доал шер а деш...», яздаьд Владимир Ильич Ленина. Iилма прогрессо аьтто бола хьалаш хьаккол коммунизма материально-технически база толаме дегIайоаляра, коммунистически общество хьаяра, эггара лакхагIа йола гумманистически идеалаш кхоачашъяра.

СССР Iилмай Академе тIадилларца цун президента декхараш кхоачашдечо цIаькхаз а советски халкъа, Коммунистически парте ленински Центральни Комитетан Советски правительстванеи тешам белар Академе Iилмахошеи сотрудникашеи советски Iилманна хьалхашка парте XXIV съездо оттаяь бехктокхаме заданеши XXV съездо белгалдергдола доккхий декхараши кхоачашдара деррига низаш, знанеши де могаш дери дIалургхилара. Цар дIахо а доагIаш дола дакъа хьоргда вай мехка коммунизм хьалъяра сийлахь-доккхача гIулакха, дерригача дунен машарен прогрессен гIулакха юкъе.

В. А. Котельникова доклад цкъа санна дукххаза юкъахъяьхар тIоараш детташ.

(ТАСС).

Кхоана — юрта боахама болхлой Ерригсоюзни Ди

ДАХА МА-ДОАГГIАРА НАКЪАГIОРГДА ВАЙ КПСС XXV СЪЕЗДА!

ХАЛОНАШ ЭШАЕРГЬЯ

Шурий-товарни фермашка аз болх бу 17-гIа шу да. 8 шера Карабулакерча Кирова цIерагIча колхозе болх баьб аз, хIаьта Яндарерча ферме къахьега ер 9-гIа шу да. Аз хьайбай боахаме болх беча цхьанна а шера хIанз санна къе хинпадац доакъар. Хьагучох, хIара килограмма кхом беш дуаде деза укх Iай хьайбашта лаьрхIа фермашта юххе хьатIаэза доакъар. Iанарца кIаьд а деш мара лургдац хьайбашта кагийра аьта ча, хIаьта доахана дика дуаргдолча тайпара оаха ча кийчдеш хилча тха йиш хургья кхыдола доакъараш: йол, сенаж, силос дукхагIа кхое.

Укх шера планагIа сай групперча доахах хIара Iаттагара 1900 килограмм шура яккха езаш яр со. Юрта боахама болхлой дц хьатIакхоачаш из план кхоачашъяьй аз. ХIаьта шура яккхара дола социалистически деккхар Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 58 шу дизарга кхоачашъе уйла а я са.

Шоай группашкарча доахангара шура яккхара планаш кхоачашъе гарга ба тха ферма доярккаш Л. Гандарова, М. Ахриева, П. Галаева, кхыбараш. Хьалхашка латта халонаш эша а еш хьинаре къахьегарца кхоачашъе лерхI оаха паччахьалкхенга шура йохкара шера план а социалистически деккараш а.

Л. КИТИЕВА,
Назрановски совхоз-техникума доярка, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутат.

ДАГАЛАЛЬТТАР КХОАЧАШХИННАД

Бера хана дена техникаца безам болаш яр со. Школа Пермски областе чакхъяьккхар. Дийша яьлча дьеген наьнагеи дехар дир аз механизаторий курсашка деша отта сайна новкъостал дудалар, аьнна. Могадаизар сона дагаденар даси нанаси.

Трактор низ болаш машина я. ХIаьта из лехка дегIаца низ болча, чIоагIача наха мара магац. Лоацца аьлча, кхалсага гIулакх дац из.

Цу тайпара жоп дар со сай дехарца дIа мел яхача моттиге сога луш хиннар.

Нохч-ГIалгIай республике яха еча Грозненски района «Пригородный» совхоза берий беша балха яхар со. Бераш Iомадеш, царца ловзаш сакъердам эцар аз. Цхьабакъда дуккхача хана дена дег чу бижа безам бицлацар. Трактора мотора тата хезача еррига уйла цунца хулар. ХIаьта дагалаьттар кхоачашде торо а нийсъелар. Совхое хьайийлар механизаторий курсаш. Цу курсашка деша яха безам болаш заявлени яйир аз. Гетгара гIадъяхар со се курсашка деша дIайийцача.

Дешаш йолаш яйзар сопа, хIанз тха совхозе трактористка йола нохчий йоI Ахматханова Нура. ЧIоагIа доггагIал тоссаделар тхона юкъе. Цо доккха новкъостал дир сона механизатора говзал карлерзае. Курсаш чакхъяьхачул тIехьагIа Калиновски механизаторий профтехучилище а дийшар оаха цхьана.

Баьцадаараш кхедеча бригаде Т-25 марках йолча йоккха йоацача трактора тIа болх беш я со хIанз. ХIаьта из эIамига машина сона мел дукха еза дувца дезаш а дац.

ХIанз шоллагIа шу да со трактора тIа болх беш йола. Сайца цхьана болх-беш бола нах раьза хургболаш из дIакхоачар ду аз хьалхашка латта балха декхараш кхоачашде гIерташ.

Лоацца аьлча, бера хана денз дагалаьттар кхоачашхиннад са. Цудухьа со раьза а я айса хержача говзала.

А. ШАРОВА,
Грозненски района «Пригородный» совхоза трактористка.

АХАРХОЧУН КУЛГАШ

— Дезаш хьайнца хIама сага дог гIоздоахаш, цунца салоIам хулаш хила деза, — йоах Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза хьажкIаш лелаеча Нетребо Александр Алексеевича. — Миччахьа воде а лаьттана гаьна валац саг.

Александр Алексеевича ше а лаьттанца дийзад шийна вахар. Лаьттах «фу доал» хьажа гIерт со, йоах цо бегаш беш. Цун къамаьл бегаш беш да аьнна хете а, боккъалдар аьлча, Александр Алексеевича лаьттана деча гIулакхаса хьежача гуш да цун беркат совдаккха, цунах хьа фу даргда хьажа из гIертилга.

Массехк шу мара дац А. А. Нетребо хьажкIаш лелае воладенна. Из маьхера культура колхоза кхашка дукхагIа хьувкхъаргйола хьалаш хилийтара тIаберзабаь ба цун болх, цун еррига уйла. Колхоза хьажкIаш лелаераша а хIанзалца даьха хьокхамаш доккха дац.

Хадданза керда гIулакхаш юкъе кхувлаш, Iилман хьалха латтача практикан карагIдаьнарех пайда а эцаш гектара хьувкъам лакхбара, агротехнически приемаш йизза кхоачашъяра тIаберзабаь ба Александр Алексеевича кулгалдеча звено болх. Из дерригa а шийна, аргIагIа чакхдаккхара цхьайола новкъарленаш нийслу боахаме.

Пятилетка чакхйоалача шера хьажкIаш дIаювргйола лаьтта кийчдеш сиха оахам делга дIадийхар колхоза кулгалхоша, керттерча специалисташа. Цхьабакъда, лаьтта оахам е кийчдаьлацар: кхоачамболлаш органически удобренеш хьаэзлацар хьажкIаш дIае къоастадаьча лаьтта. ХIара гектара кхоачам хиллал кхо ца диллача оахам дацзар звеньевойс. ХIаьта цунах баьнна пайда хIанз гуш ба.

— Из цхьан кога тIа даккхара дош эттад хIанз, — йоах опыт йолча хьажкIаш лелаерхочо. — ТоъаргдаIаламо юхь лаьца вай лелалар. ХIанз воаш яхача оттаде деза из.

Дуккхаҷа шерашка из культура кхееш, зем боаккхаш хьавоагIа А Нетребо шек вац эшаш лола гIулакх дича лаьттапара беркат совдаккха низ кхоачаргхиларах. Эгара хьалха хьажкIаш кхее из воладеннача хана хьувкъам лоха бар. Цу хана опыт яцар. ХьажкIаш дIаювча кхана фу эш хацар. ХIанз еррига «къайленаш» гучаяьннай.

ДIалахача шера дика аьттув баьлар ахархой. Звенос цIаккха на баьккха толам баьккхар: хIара гектара тIара 40 центнер фуалъяьха хьажкIаш чуера. Укх шера из хьокхам кхы а лакхбе лаьрхIадар звено коллективо. Цхьабакъда Iалама хьалаша дага доацаш йоккхий халонаш духьал яьхар ахархошта. ХIаьта а дуккхача шерашка Iояьь опыт накъаяьлар А. Нетребана. Цо яхь лелаеча республике цIи хезача Л. Н. Лебеденко а вIаштIехьдаьннадац укх шера ше тIайнца декхараш кхоачашде. Цхьабакъда Алексеандр Алексеевича звено шийн декхараш кхоачашде дага я. Цун звенос лелаеча 304 гектарах 120 гектар «Одесская-10» яхача фух йола хьажкIаш чуийцай. ХIара гектара тIара томараш я тIехь 51 центнер яьккхай. Вож участок гибридин хьажкIаш тIайолаш я.

— Уж хьажкIаш дукхагIа хьувкъ. Цудухьа цар тIара дукхагIа яргхиларах тийша да тхо, — йоах звеньевойс.

Массехк шера из культура кхееш хьавоагIача звеньевойна гучадаьннад тайп-тайпарча фух йола хьажкIаш дIаеро ца бойташ хьувкъам чуэца торо хулийтилга. Цхьаяраш чуэцаше вожаш кхач.

Пятилетка чакхйоалача шера шоаш тIайнца социалистически декхараш кхоачашдара дерригa низаш тIадахийта къахьегаш ба цун звено членаш. Ялх агрегат лел А. Нетребо кхашка. 120 гектар диъ дийнахьа чуийцай.

Укх шера шоашта карагIдувла дика гIулакхаш вай хьамсарча парте XXV съезда хетаду А. Нетребо звено членаша.

Т. АРЧАКОВ.

ПЯТИЛЕТКА — ДИЪ ШЕРА

Шоай цIейга башха дика толамаш дахарца накъаенай Ачхой-Мартановски района «Новосельский» совхоза № 2 йолча баьцадаараш лелаеча бригада коллектив. Пхе шера план 8333 тонн йолча, диъ шера 8837 тонн баьцадаараш дIаделар цо паччахьалкхенна. ХIаьта укх шера гулдаьраш а дIалаьрхIача пхе шера Даьхенна дIаденнад 11 эзар тонн совгIа баьцадаараш.

— Мишта вIаштIехьдаьннад шун бригада коллектива иштта толам баккха?

— Тха бригадо кхеду тайп-тайпара баьцадаараш: помидораш, нарсаш, хохаш, мош горох, морковкаш. Баьцадаараш кхедара хIара шера план 120—140 процент кхоачашъю оаха, — йоах бригадира К. Хашакиева. — Иштта толамаш даха эгара хьалха тха вIаштIехьдоал лаьтта ахар, хий диллар, баьцадаараш дIадер, удобренеш яхкар, оасар дар санна дола дерригa балхаш ханнахьеи дикеи чакхдахар бахьан долаш.

ХIанз бригада коллектив хьалхашка латта керттера декхараш да бIаьстан юххье дув баьцадаараш дIадера лаьтта ахар, дIаде фу Iалашдар, чудолийташ кхай тIа хIй диллар. Цу гIулакха йоакхо еш ба бригадацара болхлой.

КIезига бац бригаде шоашкара масал а гойташ къахьегаш бараш. Царех ба звеньевая Ковнуркаева Хази, болхлой Бунхоева Сабила, Мухтарова Дармат, Кагерманова Хьаби, Гандалоева Зайнап, Ибрагимова Яхита, Абубакарова Хьоэраъ, кхыбараш. Цар доккха дакъа юкъедихьад паччахьалкхенга баьцадаараш дохкара пхе шера план кхоачашъеча.

ХIаьта баьцадаараш кхедеча бригадацарча болхлой къахьегамцара безам совбаккхара гIулакха кIезига йоакхо эц совхоза кулгалхоша а партийни профсоюзни организацеша а. Хашакиев КIурейша кулгалдеча бригадацара цхьаккха а бойхло вац юкъера лаьрхIача хIара бетта 120—140 сом алапи ца эцаш. Цул совгIа юртбоахама шу чакхдоалаш бригада баьча балха итогаш яьчул тIехьагIа хIаранена цо даьккхача сома тIехь сом а долаш кхы тIа ахча лу, вешта аьлча, цхьан болхлочо 1200—1400 сом ахча эц, алапи доацаш.

Бригадацара баьцадаараш леладераш хIанз хьатIадоагIача шерарча хьувкъама лард йоллаш ба. ХIаьта шоаш доаха къахьегама толамаш КПСС XXV-гIча съезда а хетаду цар.

Р. МАЛЬСАГОВ.

СУРТА ТIА: шоаш бе безача балхах баьцадаараш леладерашца дагавоалаш ва бригадир К. Хашакиев.

В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

ШЕКАРА СВЕКЛАЙ КХАШКА

РЕПОРТАЖ

Минута массаза яла Нохч-ГIалгIай шекар доаккхача завода лабораторе площадкана юхе хьаувтт шекара свекла хьаувза автомашинаш.

— Мичара я машина? — хетт лаборантка.

— Шалински района Куйбышева цIерагIча колхозера.

— Ер мичара я?

— Урус-Мартановски района Мичурина цIерагIча совхозера.

Каст-каста хьаухийт цу боахамера шекара свекла хьауза автомашинаш. Лабораторе болхлоша белгалдоаккхачох цу боахама шекара свекла цIенеи уллаяь маьлхира яханзеи я. Цу боахаче хилар тхо.

Дийнахьа сарралца 25 автомашинаца шекар доаккхача заводе дIаоз совхозай кхашкара шекара свекла. Из маьхера культура лелаеча цу районa боахамашта юкъе къаьстта дика вIаштIехьдаьккхад цу боахаме мерза овлаш чуэцилга. Совхозан шекар доаккхача заводан юкъе оттадаьча договорах шекара свекла дIаяллара графиж йоха ца еш кхоачашъю. Дийнахьа 100—200 тонн дIаялла езаш я совхоз.

Из кIезига я укхаза йолаш йолча торонашка хьажача.

Совхоза кхашкара шекара свекла чуэцаш лакха къахьегама овсарле йолаш пхиъ комбайн я. ХIанзалца боахаме леланъ свеклоподъемникаш кхай тIара дIаяьннай. Самоходни комбайна уллув хьайоагIача лафета чу лег йоархIех цIенъяь йоккхий шекара свеклаш. Сиха хьалъюз лафет. СК-6 яхача самоходни комбайно дийнахьа итт гектара тIара свекла хьайоаккх. ХIаьта СКД яха тIехьаюзза комбайнаш эгара хьалха соахка мара кхай тIа яьннаяц укхаза.

— Цу комбайнаша торо хулийт эгара прогрессивни йолча поточно-перевалочни метода шекара свекла чуэца, — йоах совхоза керттерча агронома Исаев Ахьмада.

Цу комбайнашта кIалхара шекара свекла кха йисте дIа а озаш элашка Iойоассаю лафеташа. Из боккха аьттув ба автомашинашта. Свеклоподъемникашта кIалхара хьагульеш, хьалха кха мелд эIамига кучкаш йора кхалнаха. ХIара кучкана тIаухаш уж тIайоттар машинашта.

— ТIаккха поточно-перевалочни метод мича хул цох.

— Цхьабакъда поточно-перевалочни хьисапе шекара свекла чуэца вIаштIехьдалац тха, — яхаш доашх из гIулакх керттерча агронома. — Юхьанца 2-чеи 3-чеи отделенешкара шекара свекла комбайна кIалхара йоагIаше шекар доаккхача заводе дIайохийтар оахя. Свекла стандартни яц яхаш мах кIезиглора.

Из стандартни хила йиш а яц. Шекара комбайнаш лаьттан тIехеи тIа боагIача боарамагIа лакхал а лохал а долаш хилча мара шекара свекла лертIа йоархI дIаяккхац комбайна урсаша. Совхоза кхашкара шекара свекла йоккха я. ХIараяр 5—10 килограмм совгIа хул. Из бахьан долаш кха йисте элаш еш дIахо подработка а еш дIакхахьийта езаш хул.

— Ерригача юрта боахама культурашта аьттув болаш укх шера Iалама хьалаш ца хиннилга хоьш ма дий, мишта хиннай хьа кхай тIара шекара свекла?

— Кулг техача, ше хьовдича дика хет лаьттана, — йоах йоккха опыт йолча механически звено кулгалхочо Алдамов Вахас. — Пятилетка чакхйоалача шера оахош тIайнца социалистически декхараш тIехкхоачашде низ кхоачаргба тха.

Лаьтта дика да цун участка дар. Предшественникаш дика яр. Хий ца дехкача цу кхай тIара планагIа хIара гектара тIара 220 центнер, социалистически декхарех 300 центнер яккха езача 320—350 центнер свекла йоал специалисташа даьча лоархIамех.

— Тха боахамера лаьтта чIоагIа эргаш да, — йоах совхоза керттерча агронома. — ЧIоагIа аьттув боацаш нийсденнад шоллагIча отделене Турлаев Мохьмада звенокха. Цу тIара социалистически декхарех лаьрхIа шекара свекла йоаккхалургъяц. Из бахьан долаш совхозе юкъера лаьрхIача цхьан гектара тIара боала хьувкъам лохлургба.

Вокх шин отделене чуэца йолаяьчул тIехьагIа укх денношка шекара свекла чуэца йолаяьй цхьоалагIча отделене.

Совхозе еррига дIайийнача 550 гектарах цхьоалагIча отделене хий дехкача 190 гектара тIа дIайийнай из маьхала культура. Цу лаьттан тIара шиъ план яккха лерхI совхозе. Хьалхарча денношке а гуш да цар из вIаштIехьдаргхилар.

Иштта уйла йолаш ва механизированни звено кулгалхо Эльмурзаев Iаьла.

— Укх шера йокъал хургйолга гуш дар. Из культура дIайийначул тIехьагIа хий диллара, оасар дара боккха теркам тIабахийтар оаха массавар оарцагIа а ваьнна. Чудолийташ диазза хий диллар. Хьалхеяр цхьа гIулакх да, оаха хIанз дерригa низаш тIадахийтад шекара свекла дикал ца йойташ паччахьалкхенга дIакхачийтара.

Цу декхарех дика лоархIабу совхоза шекара свекла кхеераш. Задани а тIехь пятилетка чакхйоалача шера еррига а 16 эзар тонн шекара свекла яккха езаш ба совхоза ахархой. БархIагIа октябрь хьатIакхоачаш графикагIа 3400 тонн дIаяла езача шекар доаккхача заводе 3500 тонн дIакхачийтай. ГуIрено сихбаьб совхоза ахархой.

Дика вIаштIехьдаьккха дIадихьар укхаза хьажкIаш чуэцилга а. ХIанз доакъар Iалашдеш да. Иштта дикача хьокхамашца шоай дезача цIейна — юрта боахама болхлочун Денна накъабаьхкаб совхоза ахархой.

А. ТУГАНОВ.

КарагIдаьнначох дог ца Iабаш

Дикача толамашца чакхйоаккх нийслагIа пятилетка тха бригада жа Iуша. ХIанзале дикка тIехкхоачашъяьй жа дебадара, тха даккхара нийслагIча пятилетка план.

Иштта, пхе шера план 3816 хиннача 4395 Iаьхар кхебаьб, пятилетка планагIа 179 центнер даккха дезаш хиннача 225 центнер тха даьккхад. Тхой къахьегама толамаш хургйолча КПСС XXV съезда хетаду оаха.

Мишта кхаьчаб тха бригада болхлой цу толамашка?

ХIара шера гуйре тIакхоачаш дика тоадення хул фаха леладу жа. Иштта да укх шера а.

Гуйрийна уж тоаденна хилар лоархIаме да. ХIана аьлча, цу хана осеменени ю жерчашта.

Осеменени са вошас ю. Дукха ха я Касай из болх беш вола. Цудухьа йоккха балха опыт а я цун.

Осеменени еча хана дIайийча дуккхача шерашка тIаювла буц дIайиннача даьгIенашка доажаду жа. Цу гIулакхо осеменени дика чакхъяккха аьттув хулийт.

Вурийтта, хIаьта эгара дукхагIа ткъо ди мара доадац Касая дерригача жерчашта осеменени еш. Из болх чакхбаьккхачул тIехьагIа шийтта ка юкъехеи жа Iула. Ткъо ди доаккхийт цафга Iула юкъе. Цул тIехьагIа мара лархIац оаха осеменени яра болх чакхбаьннилга.

Къаьстта чIоагIа лораду, дика леладу оаха уж дахка деза ха тIаккхача цхьа бутт мара ца бисача хана. Шорттига доажаду жа, уж дIахьа лехкац гувнашкеи орашкеи гIолла. Цу хана лаьрхIа оттаеча рационага хьежжа тух лу, хIара дийнахьа шиъ ханнахьа хий моладу жерчашта. ГIувнашта юхе цхьатарра дукха нийслургдоацаш аргI-аргIагIа кхувл жа хи тIа а.

Жа дахка деза ха гарга кхаьчача доажадарал совгIа концентраташ, йол цу царна. Цу гIулакхаша жерчашка низ Iоабе торо хулийт, дахкачул тIехьагIа Iабхаргаш кхабара тоъамболлаш шура хул.

Жа дахкара дика кийчб ю. ЧугIолла мух леларгбоацаш, шийла хургйоацаш, лертIа тоаю желаш. Чухьцахьа дезинфекци ю, дазараш даржаргдоацаш.

Жа дахкара кампани Социалистически Къахьегама Турпала Эсмухамбетов Наурде методагIа чакхйоаккх. Дахкаш дола жа чулаттача помешене, Iодаь Iоахарийн жерчи цхьана лоаттадара къаьст-къаьста бIаь моттиг вIаштIехьйоаккх. Жа дахкача хана новкъостал дара кхы а ялх сакмайщик хьаэц оаха бригаде.

Жа леладеча кхыча бригадашка долчул дикагIа дац тха бригада балха хьалаш. Дерригa фуд, оаха хьа мел дер мамогта дикагIа кхоачашде гIерташ ду. Халонашца цхьа барт болаш къовсам лоаттабу. Цу гIулакхаша толамаш а доахийт тхога.

ТIаккхоачаш латт жа Iан замалахь чусоцаде деза ха. Цу ханага мамогта дикагIа кийчо е гIерташ къахьег бригадерча хIара саго. Желаш ерригаш тоьаь яьхаз. Чухьнатьа дезинфекци яь. Дукха деце а жерчашка Iа даккхийтара тоъамболаш да Iалашдаь доакъар а.

ИтталагIча пятилетка хьалхарча шера хIарa бIаь жийна тIехьара 110 Iаьхар хьакъоастабе, хIара устагIан тIера ялх килограмм тха даккха социалистически декхар тIайнцад бригадо. Из кхоачашдара тхоашта ховр, низ дIакхоачар а дергда.

Укх шера дика болх барах республике цIи хезача жа леладечоа Социалистически Къахьегама Турпала Н. А. Эсмухамбетовна хетаяь приз — кубок еннай тха бригадана. ТIадоагIача шера из тхоашкара дIа ца яккхийтара дерригa низаш оарцагIдаьха къахьегаргда оаха.

Кердача шера шоай декхараш лертIа кхоачаш а деш низ, хьинар кхо ца деш къахьега тIахьех аз республика беррига жа леладераш.

А. АМАНГЕЛЬДИЕВ,
Шелковской района Менжинске цIерагIча колхоза воккхагIвола жа Iу.

Жа де бадара

Республика колхозашкеи совхозашкеи 582,5 эзар жа да хIанз, 1965 шера хинначул — 57 эзар дукхагIа. Цхьаьнца толамаш даьхад биткъа хьоаса бола тха дола жа дебадеча а. Иштта, 1965 шера биткъа хьоаса бола тха дола жа республике 370 эзар мара дацар, хIанз 512 эзар да. Цунца цхьана дукхагIа да хIара хIара устагIан тIера доаккха тха. Масала, итт шу хьалха хIара устагIа тIера 3,1 килограмм мара тха доаккхаш хиннадеце хIанз юкъера лаьрхIача 4 килограмм доаккх.

Биткъа хьоаса бола тха дола жа леладеча республика дуккхача боахамаша дикка лакхъяьй укх тIеххьарча хана йоаккха продукци. «Шелковский» яхача фуна жа леладеча совхозе итт шу хьалха цхьа устагIа юкъера лаьрхIача 87 килограмм озаш хиннабале хIанз 92 килограмм оз. ХIаьта боккха хинна жий 4 килограмм безагIа ба итт шу хьалха хинначул. ХIара устагIан тIера доаккха тха 1965 шера хинначул 1,5 килограмм дукхагIа да.

Дика хьокхамаш гойташ къахьег укх нийслагIча пятилетке Шелковской района «Коминтерн» колхоза жа леладераша а. Пхе шера хIара бIаь жийна тIехьара юкъера лаьрхIача 122 Iаьхар хьакъоастабаьб цар, хIаьта хIара устагIан тIара лерга тха 5,1 килограмм да.

Республика колхозийни совхозийни жа леладераша тIеххьарча хана цхьанца толамаш даьха дале а, партеи правительстваси хьалхашка оттадаь к рда деккараш лертIа кхоачашдаьд аьнна ала йиш яц.

Биткъа хьоаса бола тха дола жа тIеххьарча хана дийба дале а, хIара устагIан тIара 3,9—4 килограммал дукхагIа тха доаккхалац республике. Даккха йиш йолчунга хьежача из кIезига да. Кхьметтел шаьрача аренашка леладеча цIенача фух долча устагIий хIаране тIара лорга тха и пхи килограммата мара дIакхачац.

Во да тха а. Текстильни промышленноста эшашача тайпара биткъа, бIаьха, нийса бац цун хьоаса. Из кхоачамбоацар духхьал доакъара база ледара хиларах нийсденнад аьнна ала йиш яц. Кхоачамболлаш дика чакхбаккхац республике хIанз а жа фу тоадара болх.

Фуна жа леладеча дукхагIйолча-фермашка элитни цхьоалагIча классах долчеи хьайбашта юкъе шоллагIчеи кховалагIчеи классах дараш а нийслу. Шена фух дола жа дебаде новкъарло ю цу гIулакхо.

Жа дебадеча искусственни осеменени елга керттера метод а хинна дIаэттача хIанзарча хьалашка чIоагIа ай беннаб кой-производителий лоархIам. Цхьабакъда уж цIенача элитни фух хилча мара дика хургьяц цар гIехьено лургйола продукци а.

ХIанз искусственни осеменени еча республике пайда эца кой-производителаш дукхагIдараш продуктивность лоха йолаш да, царех 70 процент тIехье мел дика хул хьожаш техка дац.

Искусственни осеменени еш элитни фух долча кой-производителех пайда а ийца хьахиннача устагIан тIара доаккха тха 8—10 процент дукхагIа хул. шоллагIча е кхоалагIча класса фух долча кой-производителех пайда а ийца хьахиннача устагIа тIера доаккхачунца нийсдича.

Цу гIулакха тешал деш масал доаладергда аз.

«Шелковский» фуна жа леладеча совхозе 1974 шера элитни дикача фух бола ка кхебир. Искусственни осеменени еш цунах пайда а ийца хьахиннача цIентоех хIаране тIара 5,7 тха лерга, юкъерча хьокхамел 0,5 килограмм дукхагIа. Цунца цхьана шоллагIча класса фух болча ка производителах хьахиннача цIентоех хIаране тIара 1,3 килограмм мара тха ларгIизар.

ТIеххьарча кхаь шера тIехье мел дика хул хьожаш 262 ка техкаб республике. Царех искусственни осеменени еча шерра пайда эцара 64 мара могабанзар, хIаьта 36 ка вIаьла пайдана боацар санна жа Iула юкъера баьккхар, царна тIера дукха тха лоргаш долламе а.

ТIеххьарча шин шера элитни дикача кой-производителех пайда а эцаш 25 эзар жийна искусственни осеменени яьй. Царех 20 эзар жий «Шелковский» фуна лаьрхIа жа леладеча совхозера ба, хIаьта 5 эзар — «Коминтерн» колхозера. Цунца цхьана жа дукха леладеча боахамашка, иштта: Шелковской района «Червленский» колхозе, Наурски района Ленина цIерагIча колхозе, цу районерча «Притеречный» совхозе хIанз а йоагIа йоаккха яц тIехье мел дика хул хьожаш, кой-производителаш тахкара.

Во а кхоаб, во а леладу республика дукхагIдолча боахамашка кой. Из бахьан долаш цIена дар а доацар а вIашагIтеха лаьрхIача а «Самашкинский» совхозе — 4,5 килограмм, «Ингушский» совхозе — 4,9 килограмм, «40 лет Октября» совхозе 3,3 килограмм мара тха лаьгIизар хIара кома тIара укх шера.

Уж кой хIанз искусственни осеменени еча пайдана дац. Цудухьа боахамашкара дIадаха а деза уж, царна метта керда кой-производителаш хьал а кхедеш.

Хоьш ма-дарра тIеххьарча хана «Госплемобъединене» искусственни осеменени еча станце искусственни осеменени еш пайда эц хIаране тIара 4,8 килограмм цIена тха лоргача кой производителех. Цхьабакъда «Шелковский» совхозе долчарна тIара доаккха тха кIеззига дукхагIа да. ХIаьта а биткъа хьоаса бола тха долча жена фу тоадара хила ма-доагIара дика дац уж кой.

Цудухьа хIанзчул тIехьагIа жа леладеча колхозашкеи совхозашкеи хIаране 5—5,5 килограмм цIена тха лу кой-производителаш хилийта деза, хIара ка цун тIехье мел дика хул хьожаш тахка беза. Из гIулакх вIаштIехьдаккха боахамашта низ дIакхоача новкъостал де хьожаргда тхо а — «Госплемобъединене» болхлой.

Жа леладарах хьахула пайда лакхбе йиш хулийтача резервех цаI я, хIара жево луш йола продукци алсамъяккхар. Вай республика хьалашка из гIулакх кхоачашде йиш хулийта шин торо я.

Тийрка аьрдехьарча оагIорахьа укхача боахамашка леладеча жах 50—55 процент жерч хилийта деза. Иштта из гIулакх вIаштIехьдаьккхача жерч хIанзарчул 37—40 эзар дукхагIа хургда.

Цунца цхьана Тийркал аьрдехьарча оагIорахьа укхача боахамашка дика болх бича хIара шера 200 эзар совгIа Iоахарий кхелургда. Царех бIаь эзарнех Iулаш кердадоахаш тоадеча пайда эца могаргда, хIаьта вожаш бIаь эзар дулха кхоабаргда, бархI — бархI-ах бетта кхаьбачул тIехьагIа паччахьалкхенна дулха дIа а луш. Цу гIулакхо йиш хулийтаргья хIанзарчул 3 эзар тонн дукхагIа устагIан дулх дакха.

Тийрка вьттехьарча оагIорахьа лоамашта юххе йолча моттигашкеи лоамашкеи укхача боахамашка биткъа хьоаса бола тха долчарна метта дулхаи тханеи леладеча фух дола жа кхеде деза. Альпийски даьгIенашкара пайда баккха безилга дага а лоацаш, хьалхе а белгалъяккха еза уж тайпа жа леладара технологи. Яьча анализо хьахьокх, Iайн бIаьстан юххьеи Iодаь Iоахарий альпийски даьгIенашка гуйре тIаккхачалца доажадича хIаранена 30—35 килограмм дозал тIакхетилга.

Лоамашта юххера моттигашкеи лоамашкеи леладеча жа Iулашта юкъе 65—70 процент жерч хилийта деза. Иштта из гIулакх вIаштIехьдаьккхача хIара жево шера доаккхийта дулх 16 килограммага кхоачаргда, 1974 шера доаккхийташ хинначул 7 килограмм дукхагIа. Хьайбай продукци алсамъяккха йиш хулийтача цу торонех тIехь тIайоагIача хана бIаза пайда эца беза республика жа леладераша.

ХIанзчул тIехьагIа жа леладераша кхоачашде дезаш дукха бехктоккхаме балхаш да. ЛерттIа кийчо е еза жа Iангара дахара, жерчашта осеменени е еза, жа дахкара кампани чакхъяккха еза, дукха кхыдараш.

Республика жа леладераша дерригa балхаш толамца кхоачашдара еррига торонаш оарцагIъяьха, низ, хьинар кхо ца деш къахьегаргхиларах теш со.

Ф. ЗАТОНА,
республикерча «Госплемобъединене» начальник.

ДОАКЪАР КИЙЧДУ

Юкъарча хьайбашта шертта доакъар кийчдара еррига уйла тIаяхийта шоай низ кхоачар деш ба Грозненски района «Ермоловский» совхоза механизатораш.

Укх шера боахаме Iа доаккхаргдолча хьайбашта 1460 тонн гIожа доакъар. 400 тонн баьцай хьоар кийчде, 7 эзар тонн сенаж йолла езаш ба совхоза къахьегамхой.

ГIожа доакъар кийчдара план кхоачашъяьй доакъар кийчдара лаьрхIа вIашагIъехкача Умаев ТIауса, Вегиев Iумара, Ахмадов Махьмуда кулгалдеча звеноша.

Силос 7 эзар тонн кийчъяьй боахаме. ХIанз а из йоллаш ба укхаза ялата лаьрхIа дIайийнача хьажкIай гIадамех. Аьта гIадамаш кIоагашта дIатIаувзаш хьинаре къахьег совхоза шофераша Газиев Зайндина, Джабраилов Адама, Арсамаков ВахIида.

Силос йоллара технологи телха а ца еш оасаре къахьег бульдозериста Кондратьев Семен Евгеньевича. Силос 10 эзар тонн хилийта лерхI укхаза.

Иштта дIахо хьош да баьций хьоар кийчдар. Планал дукха совгIа — 585 тонн кийчдаьд из маьхера доакъар.

Боахаме йолаш йолча еррагача торонех пайда эц совхоза къахьегамхоша Iан кхоачам хиллал юкъарча хьайбашта доакъар Iалашдара.

Я. ЦУЕВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ФУД КОРСИКЕ ДОАЛЛАР?

Корсика, Средиземни форда юкъерча гIайрен цIи укх тIехьарча кIиранашка хадданза ювц парижски газетийн журналийн хьалхарча оагIош тIа, радиои телевидени передачашка ек.

«Хозала гIайре» — Францешта оал цунах — сел чIоагIа теркамъяр хIанз цуна хозалца дувзаденна вIалла а дац. Сатийна яц Корсике: фермех цIераш йиттай, банкаш, моттигерча администраце помещенеш яйхай, кхы тайпа террористически акташ яьй. Цхьан кIирагIа шоза дов вIашка даьд военизировании полицен гIайре кхычарех тийша хIама доацаш хулга дIадехача «Корсика юха дIаоттаяра тIехьарча» организаце (АРК) членашех.

Дукха ха йоацаш хиннача АРК-а нислатIча хIара шера хулча съезде цу националистически болама лидераша беррисача наха хьалхашка хьакхайкадир, хIанз денз дIадехча «Корсика юха дIаоттаяра тIехьарча» организаце (АРК) членашех.

Дукха ха йоацаш хиннача АРК-а нислагIча хIара шера хулча съезде цу националистически болама лидераша беррисача наха хьалхашка хьакхайкадир, хIанз денз дIа стхоай гIулакхаш гуччахьа лаладе» дага да шоаш аьнна. Цул тIехьагIа пхи ди даьннача гIолла цхьан юрта Алжирера венача вIаьхийча французски репатрианта боахаме чухьаьлхаб герз а долаш бола АРК-а группацара нах, цул тIехьагIа массехк саг есаралла а ваькха, чхьагIар чулаттача толашта гобаьб. Республика кхерамзлен салташа фермана гобаьчул тIехьагIа, толашкара ара етта йолайир топаш. Ши жандарм вийра, массехкнена човнаш йир. АРК-а кулгалхоех цаI — Симэони — Iаьдалашта кара вахар, вокхар байдда кIалхарбовла вIаштIехьдаьлар.

Правительства полицейски низашта гIо дахийтар Корсике, АРК-а гуччахьара гIулакхаш дийхкар, из дIаькккхай аьнна хьакхайкадир. ХIаьта а цу гIулакхаша юхатохаизар керда довнаш.

Корсиканцаш эгIаэбигар, белгтала аьлча, Басте хиннача довно, цига жандармашен салташи улица тIа ара мел ваьнна саг сецаваьв, чухьийжаб царна, лоткъамаш йидаьд царгара. «Репрессешта духьа йяра комитеташ» хьахулар городашкен юрташкен. Корсике мел баха нах тIахьехар цар массане юкъара протеста забастовка яра. Стачко хьахьехар социально-экономически кризис йоккхен кIоарген хилар.

«ХIанз итт шу дIадаьннад къахьегача дукхача наха эшараш юха а увзаш керттерча даькъе йоккхийча капиталистически компанешта пайдаш Iалашдара тIаерзаьча политико тIаоттадаьча халача экономически хьала из департамент кIалхара яккхар духьа гIайрен тIа бахача къахьегача наха къовсам лоаттабу», — яхаш язлу «Юманите деманш» яхача кIиранца цкъазза арадувлача ФКП газето. Статистика цифраша бакъъю из уйла. Корсике баха нах, официальни даннеегIа, 241 эзар саг ва. ХIара шера ахча даккха моттигаш лехаш 3000 гаргга къона нах дIаух гIайрен тIара континенте. Корсиканца шера юкъера лаьрхIача хьатIайоагIа, доход къаман юкъерчул 50 процент лохагIа я, вахарга додар 25—30 процент дукхагIа долча метте. Кхачан продукташта хеддаьза маьхаш IотIадетталу кхыча департаменташка а санна, цхьабакъда дукха а дукхагIча даькъе. ТIа-тIа кIезиглуш латт ахархой боахамаш. ДикагIдола лаьтташ хьалха хиннача колонерча боахамех боаларах правительства шийхана камаьршша субсидешн компенсацешн еннача Алжирера баьхкача бIаьхийча колонистий бе дахад. «Монд» яхача газето беча хоамагIа Корсика Малхбоалехьарча бердагахьара 70 процент комсий бешаьмаш хIанз Алжирера хьавоалевачча кхо бIаь сага доалахьа а. ХIаьта вож юхейиса 30 процент — 4300 корсиканцаш дезаля. ГIайрена индустриализаци кIезига яь хилларах хьабе болх боацаш къевба нах.

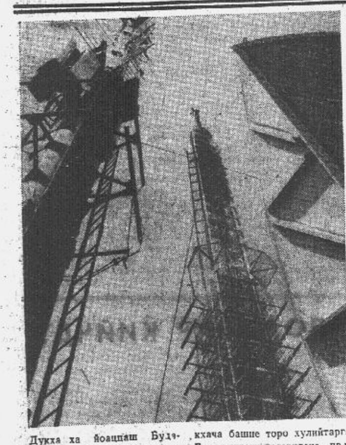
Уж дерригa хIамаш дуккха ха хьалхагIа денз ховш да моттигерчен Парижерча центральнии Iаьдалашта. Цхьаннена тIехьа шоллагIьяр йоагIаш хувц-хувцаш хьатIаихача правительстваша цкъа сапна дуккхаза а яьхад Корсика экономика цегIайоалаяра эффективни гIулакххаш чакхдоахаргда. Цхьабакъда ерриг а планаш каьхата тIа йисай. Iаьдалаша деш хIама па хилар къахьегача наьха эгIазал хьоаяьй, хьоае а йоагIаш. Цунах пайда ийцаб АРК-ерча экстремисташа а.

«Автономисташ» оалараша эуламеча средствашцен методашцен лоаттабу къовсам. «И франчизи — фора!» («Французаш — яхийта укхазара!») яхача, эггара хьалха йоазувдешар ца ховча ахархошта лаьрхIача цар националистически лозунго корсиканций мугIараш вIашагIдоах, проблемаш къоастаелга халагIча хьал тIа оттаду. Цига бахача наха ца эшаши арахьарча реакционни низаша чуденен да из. Дуккха а дукхагIа болча корсиканцаша французски халкъах а цунах дIахада йиш йоацаш а лоархI шоаш.

Корсиканцаша бокъонца дIадехари уж кхача гIертари фуд? Цхьан ханна экономически политически гIулакхаш чакхдоахилга, эггара хьалха тIехьадисари къели дIайоаккхилга, кIезигагIа болча алапе боарам лакхбелга, юрта боахам дегIабоалабара кредиташ дукхагIа хьахецилга, и. кх. дI. Деха а доагIаш дIадехаш дола уж хIамаш Францекхыча районашкарча къахьегамхоша дIадахарашца айкха дувзаденна да. Цудухьа хет французски — коммунисташта беррига мехка къахьегача халкъаца оагIув а болаш болхлой классо чакхдоаха гIулакхаш цхьоагIо йолаш хилча мара дика хувцамаш дулургдац аьнна. Политически зуламечен кхерамечен «автономистий» лозунгана духьала «Фора и ранди капиталисти!» («Доккхий капиталисташ — яхийта укхазара!») яха юкъара лозунг оттадаьд ФКП моттигерча федераце. Хьалхадаьккха из лозунг а долаш, ФКП-ас баьча тIахьехамагIен йоккхагIйолча шин профцентра — ВКТ-ен ФДКТ-ен — хьаллоацаши кIира дIадихьар корсиканцаша дIадехарий гадаккхара гIулакхаш чакхдоахаш. 24 сахьата забастовка хиннай, лоанцача юкъа балхаш сецадаьд, демонстрацеш, митингаш яьй «хозала гIайрен» дуккхача городашкен юрташкен. Аьрдехьарча партеша дIадех Корсикера хьал хIанз хургйолча парламента чрезвычайни сессе дувцилга.

Н. КУЗНЕЦОВ,
АПН соб. корр.

Париж.

Дукха ха йоацаш Будапеште болх бе йолаеннай телевизионни башни—передающи радиостанци. Сеченъ яхача лоама тIа ягIача 170 метр лакхача башне торо хулийтаргья Будапештски телевидене приема радиус дикка йIаьхъе а передачаш дикагIа хилийта а.

МТИ—АПН сурт.

ТКЪАЬ ИЙС ШЕРА ЦХЬАН ШКОЛЕ

1946 шера хилар Тюнина Мария Николаевнай берашцара вIашагIккхетар. Цу хана денз царцара ца къасташ хьайоагIаш а я из. Уж ткъаь ийс шу цхьан школе болх беш даьккхад Мария Николаевнас. БIаьш берашIомадаь чакхдаьннад цунга гIолла. ХIаьта мел низ, сабар, дега йIовхал эшар хIара зIамигача берах визза вола саг хьалкхевара. кIоаргга знанеш цуна ялара.

Шерагара шу массаза дал ше хьалкхеберашта дика знанеш луш хьайоагIа Мария Николаевна. Хьехархочун балха тIа цо керттера лоархIаш да—берий дег чу бода никъ лахар, беро яхар кхетадар, из довзар а цун йоакхо яр а, хIаьта иштта цу сага, зIамига вале а, сийдар.

Аз Мария Николаевнайца болх бу пхийтта шу да. Цу дерригача шерашка цун дешархошка бIарг локхаш хиннав. Ала деза кхыча берашта юкъе цун дешархой хьаькъалца, хIама ха, довза ловш хиларца белггала хилар. Тамашийна хIама дац дIадаха дешара шу цун шоллагIча класса дешархоша дика чакхдаьккха хилар, (шоллагIча шера чубусараш боацаш Мария Николаевнас болх бу дукха ха я), аханел совгIа болча цун дешархоша йнаши пхиаши йолаш деш.

Ховш да, школе дешаракхетама балха керттера форма — урок хилар. ХIаьта Мария Николаевнай хIара урок дешархошка болх байташ, ховр кIоаргдеш, шердеш, цахаддаш теркам тIаозаш я. Цудухьа дешархой знанеш а дика я.

Из вIаштIехьдоал цун урок хIара минутах пайда эцаш, дукха кердадар довзийташ, дешархошка уйла ейташ чакхъяхарах.

Педагогически къахьегама йоккхача говзанча М. Н. Тюнинай балхо кхы цIаькха а тешаву урока толам хьехархочо хIара дешархочунца къаьстта беча балхах тийша хиларах. Из доацаш хилча, сона хетачох, дешар лерттIа дIаладахьа йиш яц.

Дика хьехархо хинна Iац Мария Николаевна. Ше болх беча коллективе массане сийдеши лоархIаши саг я из. ХIаьта цун лаккхача говзала а лакха мах баьб. Из «Халкъа образоване отличник» яха цIи делаеш я, «За трудовое отличие» яха медаль а еннай цунна.

М. ФРОЛОВ,
Карабулакски юкъерча № 1 йолча школа директор, РСФСР школа заслуженни хьехархо.

Дунен тIа эггара хьалха вулкана извержени хургхилара хьалххагIе а хьаала вIашагIтIехьдаьннад советски специалистий-вулканологий. Тохкамаши расчеташи яьчул тIехьагIа цар белгалдаьд Камчатка вулканий цIи хеза йолча Ключевски группана чуйоагIача Толбачик яхача сейна лаьттача вулкана районе лаьттан чIор эккаргхилар.

Из бакъхилар, укх шера 6-ча июле, саьрч лелача лаькъашка Толбачика юххе цIера ала урагIа бахар. Дукха ха ялалехьа 250 метр лакха а болаш вулканически Iовкъарен чилан конусни гув хьалъэттар. Дени-буси хадланза кратерачура хьалъара а ухаш дIаяржара цIера протуберанцаш, кхо километр лакхача чилан газийн бIоагIа чу хьахулаш тIоа сегаро дIоахдора фо. Цхьа километр совгIа урагIа а ухаш цIаста еина цIийена вулканически «бомбаш» конуса тIа гIолла керчащ Iочу а ухаш лаьтта ювшар.

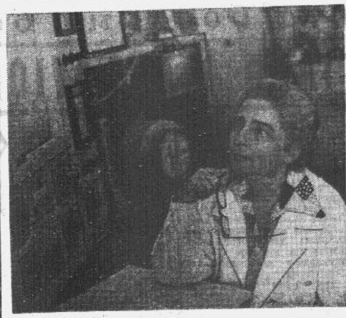
Керда лаьттан чIор экхар — из хинна Iац. Хьалхарча вулкана гаьна йоаццаш лаьтта эттIа а эттIаш кхы а йиъ катер болх бе йолаелар.

Вулкан хьахилар — из нагахьа мара хулаш хIама дац. хIаьта тIеххьарча хана из хиннад 1944 шера Мексике.

Камчаткера извержени вай бIаьшере эггара сакъердамегIа я. Цун низага а йоккхалга а диллача цул халагIа мел хиннарел тIех я из.

СУРТА ТIА: Толбачик яхача вулкана извержени — хIанзарча бIаьшере эггара йоккхагIьяр.

О. ДЗЮБА,
сурт. АПН.

40 шу хьалха Советски Союза экранаш тIа хьахьоккхаш хилар «Севиль» яха фильм. Цун керттера роль ловзаеш яр цу хана цхьаккха сага йовзаш йоаца Оруджева Иззет. Фильма дувцар бусалба наьха дина законех яха езаш хиннаячен хьаьнача къизача законашта духьал гIеттачен кхалсага азербайджанка вахарах. Шийна гоамъенна чадра тIера Iо а кхесса Севиль дешa йода. Иштта фильма турпало хьахьекхар социальнии духовнии керда хьахинна азербайджански кхалсаг. Цун кхело хувцабалийтар цун ханара бараш.

Бакъда хIаьта а Оруджева Иззетах киноактриса хилацзар. Мехкдаьттан химеи институт чакх а яьккха инженер-технолог а хинна заводе балха яхар из. Дуккхача шерашка Азербайджана Iилмай Академе Iилма-тохкама институте болх беш хиннай, докторски диссертацена защита яьй, академикалла хержай. ХIанз Иззет Мирза Ага кызы Оруджева цхьан Iилма-тохкама института лабораторе кулгалхо я. 200 совгIа Iилман болх язбаьб цо, 22 авторски свидетельство а да цун. Iилман балха тIехь карагIдаьннараш бахьан долаш академика Оруджева Иззета Азербайджана Паччахьалкхен преме лауреат яха цIи еннай.

СУРТА ТIА: технически проблемай дукха дешаш къестадеча йоккхача лабораторена кулгал деш я академик Оруджева Иззет.

В. КАЛИНИНА
сурт. АПН.

Спорт

НЕЛЕПИНА КОТАЛО

БIарччача шера хилар заочникий эрсий шашкех ловзара РСФСР-а ахфинал. Цига дакъа лоацаш 16-тта мастералла кандидат хилар, цу юкъе вай мехкахо «Автоспецоборудование» завода пешник Нелепин Олег а волаш. ХIаравар 30 парти ловза езаш вар (ши го).

О. Нелепина бокхха толам баьлар. Пхе парти ловзаш кот а ваьнна 25 парти цхьаккха кот ца воалаш чакхъяьккха вIаштIехьдаьлар цун. 17,5 очко а яьккха кхоалагIа моттиг яьккхар Нелепина. I-ча декабре РСФСР финале дакъалаца хьийхав говза шашист.

ШМАТОВА ХЬАЛХА Я

Грознерча шахматни клубе дIахо йодаш я кхалнаха юкъера шахматни чемпионат. Пхи тур лайзачул тIехьагIа хьалха я пхе туре ца эшаш чакхъяьнна Л. Шматова.

ЙИЪЛАГIА РАЗРЯДАШ ЯЬХАЙ

Химкомбината культура Двореца шахматни клубе чакхъяьннай шахматех ловза болалурий квалификационни турнир.

Цига йиъла гIа разрядаш яьхар В. Ляпичева, С. Аникова, Г. Енютина, Х. Оздоева, Е. Боярске, Ю. Мыльникова.

18-ча октябре чакхъяргья кхоалагIа разряд яккхара турнир.

В. ЖУК-ТРИПОЛИТОВ,
Нохч - ГIалгIай АССР-а шахматни федераце президиума член.

ФЕ ХИЛА

Укх деношка водителаштен вIашлоштен юкъе беш бола кхетам балара болх дика айбеннаб. Автобоахамий водителашца профилактика яр болх хьнарегIа дIахьо, госавтоинспекце болхлой вIашагIкхетараш хул дешархоща, студенташца. Милице болхлоша, движене къонача инспектораша, дружинникаша хIанзле 200 эзар совгIа памятникаш листовкаши йоаржаяьй бахана наха юкъе.

Хала хете а, хIанз я движене дакъа лоацачарий дисциплина геттара лоха я. Тахан наькъашка хулаш йола хIара аварн водителаши гIашлоштен наькъа бокъонаш лора ца яр бахьен долаш хулаш я.

Города центре хилар из. ГАЗ-24 автомобиль шийна махулла лаьлла воагIар водитель И. Бадаев Мира улицагIа главпочта йолчахьара центральни рынок йолчахьа.

Революце проспекта хьатIакхоячаш А. Тепсаев водитель вола керттерча улицагIа йоагIа автомобиль IотIехьяьйтанзар цо, «керттерча улица вIашагIкхетар» яхача наькъа знако из де ше деккарийла вешшехьа а.

Доккха хатар хилар. Наькъа бокъонаш толхаяр бахьан долаш ши автомобиль вIашагIкхийтар. Цу аварех ткъаь шиъ шу даьнна вола «МУС Трест-7» автобаза водитель вийра. ГАЗ-24 автомобила водитель дийна висар. Цхьабакъда, цо шийна доагIар дIаэцаргда, халкъа судо тIеххьара дош аьлча.

Цхьа ди хьалха шин авари хилар «Ростов-Баку» яхача трассе. Шаккха а автомобила сухал лакхьярахи хьалхавалара бокъо толхаярахи хилар уж. Иштта шийна доалахьа автомобиль йолча СМУ-8 бригадирал болх беш волча С. Лабазанова трассе гIолла воагIаш шийна автомобилаца хьалха вала венна духьал йоагIача «Запорожца» тIатехар автомобиль. Цхьаккха бехк боаца «Запорожец» автомобила чу ваьгIа ши саг лозавир.

Геттара дукха авареш хчилар 7 октябре. Цу дийнахьа буси Нохч - ГIалгIайчен наькъашка 13 авари хилар, ши саг вийра, 8 сага човнаш йир.

«ИЖ-Планета» 19—74 чIг мотоцикла водитела Р. Гайрбекова корта бохабеш дола малар менна а волаш «Шалински» совхоза доалахьарча Х. Якубов тIавагIача автомобила тIатехар шийна мотоцикл. Ше меннача маларо Р. Гайрбеков вийра цу дийнахьа, цун пассажира А. Ясуева хала чов йир.

Укх кIирагIа хилар цхьаькха а цхьа доккха хатар. Лоэерча Ачалакхе вахa, цхьаннахьа болх беш воаца вурийтта шу дола М. Бабаев водительски бокъонаш йоацашехьа а даь доалахьарча «Волга» тIа а хайна лаьллар автомашина. Цу наькъагIа пхи шу даьнна бер дийра цо. Цу дийнахьа тайп-тайпара авареш йир водителаша О. Спита, А. Дурдиева, А. Алиханова, иштта кхычар а.

ДIадахача кIирагIа Нохч-ГIалгIайчен наькъашка 56 авари яьй, 4 саг вийнав, 22 сага човнаш яьй.

А. ЧЕБУШЕВ.

ТАХАНИ КХОАНЕИ ХУРГДА

11 октябрь.

С. М. Кирова цIерагIара салаIарен культуран парк. 11.00 Волейболах ловзара яхьаш. 14.00. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 16.00. Кинолекторий. «Адамий вахарера ресурсаш» яха лекци. 18.00. Баьццара театр. «Красный молот» завода художественни самодеятельноста коллектива концерт. 18.30. «Селханарча ден сага духьа» яха кинофестиваль. 19.00. Халхара майда. Кагирхой салаIара сайре.

В. И. Ленина цIерагIара культура Дворец. 9.00. АхчанхIамай лотерея тираж. 12.00. Болх бу «Луна-парк» яхача дIа-хьа лелача чехословацки аттракционо. 14.00. «Республика юрта къахьегамхой гIулакхаши уйлаши» яха юрта боахама болхлой Ерригсоюзни денна хетаьь тематически сайре. 18.00. Двореца художественни самодеятельноста доакъашхой собрани. 19.30. «Глобус» яха кинолекторий. Iилма - популярни фильмаш хьокх. 19.00. Кагирхой салаIара сайре. Локх «Интер» яхача вокально - инструментальни ансамбло.

Н. К. Крупскаяй цIерагIара культура Дворец. 13.00 «ТIемашка хьахинна комсомол» яха кинофестиваль. 16.00. «Со Советски Союза гражданин» яха сайре. 19.30. ЗIамига зал. Кагирхой салаIара сайре. Локх «Голубой экспресс» яхача вокально - инструментальни ансамбло.

Химикий культура ЦIа. 10.00. ЦхьоалагIча класса дешархой цIей. 11.00. «Ха» яха политинформаце клуб. «Доазол дехьара событеш» яха беседа. 17.00. Ашарий сайре. Локхаш я духовой оркестр. 17.30. «Шун хаттарашта жоп лу» яха юридически консультаци. 18.00. «Вай кIира» яха радиожурнал.

12 октябрь

С. М. Кирова цIерагIара салаIарен культуран парк. 10.00. Спортивни майда. Покхача теннисах ловзара яхьаш. 14.00. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 11.00. Къайла театр. «Фьлг болча хьоашалгIа. «Республикански теннжий театра «Тешаме доттагIий» яха спектакль. 16.00. Кинолекторий. «СССР-а дуйен халкъашта юкъера хьал» яха лекци. 18.30. Селханарча ден сага духьа» яха кинофестиваль. 19.00. Халхара майда. Кагирхой салаIара сайре.

В. И. Ленина цIерагIара Дворец. 9.00. — 11.00 Болх бу бераштен кхелетараштен лаьрхIа долча «Заманхо» яхача кинотеатро. 10.00. Болх бу «Луна-парк» яхача дIа-хьа лелача чехословацки аттракционо. 19.00. Заводской района къахьегамхошта йола юридически консультаци. 19.30. «Глобус» яха кинолекторий. Iилма - популярни фильмаш хьокх. 19.00. Кагирхой салаIара сайре. Локх «Интер» яхача вокально - инструментальни ансамбло.

Н. К. Крупскаяй цIерагIара культура Дворец. 10.00. Болх бу дешархошта лаьрхIа долча «Къона ленинец» яхача кинотеатро. 19.30. ЗIамига зал. Кагирхой салаIара сайре. «Локх «Голубой экспресс» яхача вокально - инструментальни ансамбло.

Химикий культура ЦIа. 10.30. «Атеист» яха клуб. «Дынах «Правдас» дувцар». 11.00. Болх бу «Тоатолг» яхача берий кинотеатро. 12.00. Шахматаш езарий клуб. «Оригинальни этюдаш». 13.00. Спортивни ловзараш. 18.00. «25-ча съезда ма-доагIа накъадахар» яха кинофестиваль. 18.30. Комсомольско - кагирхой иллей сайре. Локх вокально - инструментальни ансамбло.

«Красный молот» завода культура ЦIа. 12.00. Болх бу «Космонавт» яхача берий кинотеатро. 14.00. «Къона техник» яхача клуба заняти.

Редактор
Т. А. ТЕБОЕВ.

ХОАМ

Нах чубахача цIеношка, бытовой а производствени а помещенешка пишкаш лотаю ха хьакхоачаш латт.

Пишкаш йоагаеча хана цIи ялара кхерамзлен бокъонаш лерттIа лораеш ца хилча цIе ялар кхерам ба.

Пишкаш йоагаеча хана зулам ца хилийтара де дезар да:

— пишк йоагача хана цун ниI йийла ца лоаттаяр;
— пишка юхе хьалдетта дахча ца лоаттадар, цун пена юхе дахчен дитта баракъаши докъаде ца гIертар;
— пишка юхе тоIая мебель ца лоттаяр;
— фатаген, бинзин, кхыйола атта лоталуш а ала боалаш а йола хIамаш пишк лотаеча хана ца лелаяр;
— пишк йоагача хана цунга бIарг локхаш хилар.

Пишкаш йоагаеча хана нийса лелае цIи яларе кхерамзлен бокъонаш!

ЦIи ялара кхерамзлен бокъонаш нийса лелайой паччахьалкхен а шоай а доалахьара хIамаш цIерах лорае тарлургда шун.

ГРАЖДАНАШ, ЛОРАЛУШ ХИЛА ЦIЕРАХ!
Нохч-гIалгIай АССР МВД УПО, ВДПО Нохч-гIалгIай республикански совет.

ТЕЛЕВИДЕНИ

11 октябрь.
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Босбола телевидени. Iуйранара гимнастика. 9.30 — «Оакхарий хьакъехьа берашта». Ленинградера передача. 10.00 — Босбола телевидени. «Iуйранара почта» яха музыкальни програмна. 10.30 — Дай-нозной, шоана. 11.00 — Босбола телевидени. «Изобразительни искусстваи архитектурай дакъе 1975 шера Паччахьалкхен преми лохаш». 11.30 — Бераштa дола фильм. «ЦIе галстук» яха художественни фильм. 12.40 — «Иллеш доах РСФСР халкъа артиста Мазуроко «13.30 — «УхахицIено». Iилман-популярни программа. Шелалах хулача лазарех лоравалар а царна дарба дар а. Ленинградера передача. 14.00 — Босбола телевидени. Хоккеях йола СССР чемпионат. Ленина цIерагIа йолча Центральни стадиона спорта Двореццера передача. 16.15 — Босбола телевидени. «Саг. Лаьтта. Вселенная». 16.45 — Босбола телевидени. «ДIалокх Петровс». (Балп). 17.00—Босбола телевидени. «БIаргагушдар — теша халадар». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. Мультфильм. 18.35 — Босбола телевидени. «ДоттагIал» яха телевизионни журнал. Передача дIахьу политически обозревателa Каверзневс. 19.05 — Босбола телевидени. Балтийски кемаш хьадеча завода коллективаца вIашагIкхетар. Ленинградера передача. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. Останкинера дезача ден сайре. Юрта боахама болхлой Ерригсоюзни Денга. 23.10— Босбола телевидени. Акробатиках йола СССР Чемпионат. Киевера передача. Йистеяьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

13.35 — Ленински гварди «Новкъост Серго» яха документальни фильм. 14.00 — Кхона юрта боахама болхлой Ерригсоюзни Ди да. Дезача ден телевизионни программа. 17.00 — Шун книжкай тархе тIа. Кусаев «Хиланза даргдоацар». 17.10 — Киножурнал. 17.20 — Телевизорашка хьожарий заявках дола концерт (нохчий меттала). 17.50 — «Ахканара гIанаш» яха художественни фильм.

12 октябрь.
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Босбола телевидени. Бераштa йола Iуйранара гимнастика. 9.30 — Босбола телевидени. «Гургал бетта сахьат». 10.00 — «Советски Союза гIудакх деш ва». 11.00 — Босбола телевидени. «Музыкальни киоск». 11.30 — Босбола телевидени. «ХIанзарчоа баьццара книжка дац» яха телевизионни документальни фильм. 11.45 — «Орленок» яхача телестудe юнкораш Социалистически Къахьегама шозза Турпалца, «Волгодонэнергострой» мастерца Улесовца вIашагIкхетар. 12.30 — «Юртара сахьат». 13.30 — «Хьамсара цIа» яха художественни фильм. 14.45 — Музыкальни вахара кердадараш. 15.15 — Литературни беседаш. Передача дIахьу поэта Сурковс. 15.55 — Босбола телевидени. Дунен халкъашта юкъера панорама. 16.25 — Босбола телевидени. Футболах йола Европа чемпионат. Швейцаре сборни — Советски Союза сборни. Швейцарера трансляци. Перерывах — кердадараш. 18.45 — Босбола телевидени. «Россе керттера улица» яхача телевизионни документальни фильма премьера. «Симбирске ваьв со» яха яхлагIа сери. 19.10 — Босбола телевидени. Цирке (Франци). 20.05 — Босбола телевидени. «Киноникъбархой клуб». 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. Неждановай улицагIа. Передача дIахьу Доброхотовас. 22.40 — Босбола телевидени. «Спортивни программа». Йистеяьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

14.00 — Рязански кагирхой театра спектакль. 15.50 — Киножурнал. 16.00 — «Машара хала наькъаш» яха фильм. 18.00 — «Зорька» (гIалгIай меттала). 18.30 — Документальни фильм. 18.40 — «Къона ленинхо». 19.10 — Киножурнал. 19.20 — «Старт». 19.40 — Шоана, бераш. 19.50 — «Дезача денца даькъала хилда шо, юрта боахама болхлой» яха концерт.

РАДИО

11 октябрь.

6.30 — «Юртара вахар» (нохчий меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — «Къонал» яха радиовыпуск (эрсий меттала). 8.55 — Ашараш. 14.40 — Литературни передача (эрсий меттала). 15.05 — «Дека хьо, тха илли» яхача циклацара передача (эрсий меттала). 15.40 — «Лекъа бийса» яха Бокова дувцар (гIалгIай меттала). 16.00 — «Кавказа Iуйре» (эрсий меттала). 18.30 — Иллеца доттагIал дараштa дола концерт (гIалгIай меттала).

12 октябрь.

7.10 — Республикански газетий обзор. 7.25 — Хоамаш. 7.35 — Ашараш. 8.25 — Шоана дукха еза ашараш. 12.10 — «Самукъане талгIе тIа» яха радиокомпозици (нохчий меттала). 12.30 — Юрта къахьегамхошта хетаю (гIалгIай меттала). 15.15 — «ЦIе сийгаш» яха пионераштен дешархоштен йола передача (гIалгIай меттала). 15.45 — «Тахан юрта боахама болхлой Ди да» яха передача (эрсий меттала). 16.00 — Юрта боахама болхлой, шоана дола концерт (эрсий меттала). 16.30 — «Школьни глобус» яха радиовыпуск (эрсий меттала). 18.30 — Юрта боахама болхлошта дола концерт дIахо дахьар (нохчий меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллен Грознеи кIезиг дукха морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш ха хилен фегара температура республике гIолла 15—20, Грозне 17—19 градус йIовхал хилен тарлу. Кхоанеи ломмен кхьала а йолаш, юкъ-юкъе екха а екхаш, бе-беча оагIорахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш ха хилен фегара температура бийсашка 3—8, дешошка 13—18 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктохкама секретара — 3-34-38; партийни вахарен культуран отделай — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 2-80-71; бухгалтерни — 2-54-30. корректорске—2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем 2-80-71; бухгалтере — 2-54-30. корректорской—2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типографии изд-ва «Грозненский рабочий», Маяковского, 92.

Заказ № 6563.